

Právnická fakulta
Západočeská univerzita v Plzni

Katedra ústavního a evropského práva

Diplomová práce

**Otázka osobní svobody ve smyslu Evropské
úmluvy o ochraně lidských práv a
základních svobod**

Jakub Řehoř

Plzeň

2013

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
ŘEHOŘ Jakub	Purkyňova 905, Kladno	R09M0253P

TÉMA ČESKY:

Otázka osobní svobody ve smyslu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

NÁZEV ANGLICKY:

Issue of personal freedom in accordance to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Michaela Tronečková - KPO

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

I. Úvod

II. Otázka osobní svobody, její postavení mezi lidskými právy a pojetí v dějinách civilizace

III. Problematika otroctví a nucených prací ve smyslu Čl. 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

IV. Legální formy omezení osobní svobody; Zatčení, uvěznění, jiné zbavení osobní svobody a záruky osoby omezené ve smyslu Čl. 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

V. Exkurz k institutu ochrany osobní svobody v České republice

VI. Závěr

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- HUBÁLKOVÁ, Eva. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika : judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Praha : Linde, 2003, 743 s., ISBN 80-7201-417-X.
- ČAPEK, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část, Úmluva. Praha : Linde Praha, 2010, 887 s., ISBN 978-80-7201-789-8.
- ČAPEK, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. II. část, Protokoly. Praha : Linde, 2010, 187 s., ISBN 978-80-7201-804-8.
- KMEC, Jiří. Evropská úmluva o lidských právech : komentář. [Praha] : C.H. Beck, 2012, xxvii, 1660 s., ISBN 978-80-7400-365-3.
- KLÍMA, Karel. Evropské právo. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 579 s., ISBN 978-80-7380-335-3.
- REPÍK, Bohumil. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Vyd. 1., Praha : Orac, 2002, 263 s., ISBN 80-86199-57-6.
- KUNTZ, Lothar. Osobní svoboda a suverénní moc. Brno : Iuridica Brunensia, 1995, 76 s., ISBN 80-85964-12-0
- VLASTNÍK, Jiří. Institucionální rámec spolupráce v trestních věcech v EU. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra evropského práva. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2008, 284 s., ISBN 978-80-87146-04-0.
- SMEKAL, Hubert. Lidská práva v Evropské unii. 1. vyd., Brno : Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, 288 s., ISBN 978-80-210-5045-7.
- HUBÁLKOVÁ, Eva. ŠIKUTA, Ján. Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva : rozsudky velkého senátu. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2010, sv., ISBN 978-80-7357-591-5.
- SOUSEDÍK, Stanislav. Svoboda a lidská práva : jejich přirozenoprávní základ: esej. Vyd. 1., Praha : Vyšehrad, 2010, 131 s., ISBN 978-80-7429-036-7.
- HAMULÁK, Ondřej. Eurozatykač, tři ústavní soudy a dominance práva Evropské unie : srovnávací ohlédnutí se za rozhodnutími ústavních soudů Polska, Německa a České republiky. 1. vyd., Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta : Iuridicum Olomoucense, 2011, 131 s., ISBN 978-80-87382-17-2.
- WAGNEROVÁ, Eliška. Listina základních práv a svobod : komentář. Vyd. 1., Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xxv, 906 s., ISBN 978-80-7357-750-6.

- TRONEČKOVÁ, Michaela. Ochrana osobní svobody ve smyslu Listiny základních práv a svobod. Plzeň, 2008. Diplomová práce. Západočeská univerzita, Fakulta právnická. Vedoucí práce Monika Forejtová.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma: *Otázka osobní svobody ve smyslu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod* zpracoval výhradně sám a za použití vlastních sil. Veškeré informační prameny a zdroje, jež jsem ke zpracování této práce použil, jsou řádně citovány v poznámkovém aparátu pod čarou a zároveň jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury“.

.....
Jakub Řehoř

Poděkování

Tímto bych velice rád poděkoval vedoucí mé diplomové práce, Mgr. Michaele Tronečkové, za vstřícnost, ochotu, trpělivost a zejména odborné vedení práce a velmi cenné rady a zkušenosti, které pomohly tuto práci obohatit.

Obsah

Použité zkratky.....	9
1 Úvod.....	10
2 Svoboda.....	12
2.1 Historické aspekty	16
3 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	20
4 Problematika otroctví a nucených prací ve smyslu čl. 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.....	23
4.1 Otroctví.....	24
4.1.1 Rozsudek ESLP ve věci Siliadin v. Francie	25
4.2 Nevolnictví	28
4.3 Nucené a povinné práce.....	30
4.3.1 Rozsudek ESLP ve věci Tremblay v. Francie.....	33
4.3.2 Rozsudek ESLP ve věci Van der Musselle v. Belgie.....	34
4.4 Shrnutí a subjektivní názor	37
5 Legální formy omezení osobní svobody; Zatčení, uvěznění, jiné zbavení osobní svobody a záruky osoby omezené ve smyslu čl. 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.....	38
5.1 Právo na svobodu a osobní bezpečnost; zákonné formy omezení osobní svobody v souladu čl. 5 odst. 1 písm. a) – f) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.....	39
5.1.1 Čl. 5 odst. 1 písm. a) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	41
5.1.2 Čl. 5 odst. 1 písm. b) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	42
5.1.3 Čl. 5 odst. 1 písm. c) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	44

Otázka osobní svobody ve smyslu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv
a základních svobod

5.1.4	Čl. 5 odst. 1 písm. d) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	47
5.1.5	Čl. 5 odst. 1 písm. e) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	499
5.1.6	Čl. 5 odst. 1 písm. f) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	53
5.2	Záruky osoby omezené v souladu s čl. 5 odst. 2 - 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	56
5.2.1	Čl. 5 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.....	57
5.2.2	Čl. 5 odst. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.....	59
5.2.3	Čl. 5 odst. 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.....	62
5.2.4	Čl. 5 odst. 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.....	64
6	Exkurz k institutu ochrany osobní svobody v České republice.....	66
6.1	Čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.....	67
6.2	Čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.....	68
6.3	Čl. 8 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.....	70
6.4	Čl. 8 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.....	71
6.5	Čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.....	72
6.6	Čl. 8 odst. 6 Listiny základních práv a svobod.....	73
7	Závěr.....	76
	Resumé.....	79
	Seznam použité literatury.....	81

Použité zkratky

- **Úmluva**
 - 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů č. 3, 5 a 8, ve znění sdělení č.41/1996 Sb., č. 243/1998 Sb. a č. 114/2004 Sb.m.s.

- **EÚLP**
 - 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů č. 3, 5 a 8, ve znění sdělení č.41/1996 Sb., č. 243/1998 Sb. a č. 114/2004 Sb.m.s.

- **ESLP**
 - Evropský soud pro lidská práva

- **Ústava**
 - 1/1993 Sb. ústavní zákon České národní rady ze dne 16. prosince 1992, Ústava České republiky, ve znění Ústavních zákonů č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 448/2001 Sb., č. 395/2001 Sb., č. 515/2002 Sb., č. 319/2009 Sb. a č. 71/2012 Sb.

- **Listina**
 - 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

1 Úvod

V této diplomové práci se budu věnovat, jak název sám o sobě prozrazuje, institutu osobní svobody, zejména ve smyslu nadnárodní úpravy Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Právní garance osobní svobody a lidských práv obecně je takřka elementárním předpokladem lidsky důstojného fungování soudobé společnosti. Tato problematika je však nesmírně rozsáhlá, přičemž se jí není možné zabývat pouze na úrovni vnitrostátní právní úpravy, ba naopak tuto dalece přesahuje. Proto je více než nezbytné zajistit základní katalog lidských práv a svobod v globálním měřítku. Zejména proto mě mnou nakonec vybrané téma oslovilo při výběru nejvíce, obzvláště z důvodu, že spatřuji v mezinárodním prvků nadstátní právní úpravy lidských práv a základních svobod velmi pozitivní trend, který by jednoho dne mohl zaručit ochranu a garanci takových práv a svobod všem bez rozdílu, nejen občanům signatářských států.

Při výběru tématu jsem rovněž zohlednil skutečnost, že jsem zaměstnán coby asistent v advokátní kanceláři, jejímž stěžejním právním zaměřením je, krom práva občanského, zejména právo trestní. Jsou to totiž právě hmotné a procesní normy trestního práva, které mají s institutem osobní svobody, potažmo omezením či zbavením osobní svobody nejvíce co dočinění.

V rámci tematického složení a struktury práce jsem ale dlouho váhal, jak obsah sestavit, zejména s ohledem na celkovou rozsáhlost dané problematiky. První část jsem tedy věnoval pojmu obecné svobody, jejímu vymezení a některým souvisejícím filozofickým názorům. Navazující kapitola se zabývá vymezením pojmu osobní svobody a jejím vztahem s lidskými právy obecně, přičemž se zde sluší uvést i některé historické aspekty a názory na danou oblast. Vzhledem k názvu tématu této diplomové práce se cítím být dále povinen uvést alespoň základní faktografické údaje, týkající se lidsko-právní úpravy Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Zásadní část této diplomové práce je však zakotvena až v kapitolách **5.** a **6.** Právě v těchto oddílech, tvořících samotný trup této práce, se zabývám osobní

svobodou ve smyslu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Nejvýznamnější roli hraje v tomto smyslu čl. 5 Úmluvy, jenž je svým adresátům garancí osobní svobody, zamezuje zbavení osobní svobody svévolí a v neposlední řadě poskytuje osobě, která byla na své osobní svobodě omezena, procesní záruky. Souvislost s osobní svobodou, resp. jejím omezením, má také čl. 4 Úmluvy, jemuž je, jak výše uvedeno, věnována také jedna kapitola. V této se zaměřuji na problematiku novodobého otroctví, nevolnictví a nucených prací, přičemž zde zmiňuji podrobněji některé významné judikáty Evropského soudu pro lidská práva.

Posledním oddílem této práce poskytuji čtenáři zjednodušený pohled na institut osobní svobody v České republice, konkrétně ve smyslu ochrany osobní svobody, kterou garantuje čl. 8 Listiny základních práv a svobod.

Jak vyjde při čtení této diplomové práce najevo, je tato zpracována za pomoci odborné právní literatury, vnitrostátních i mezinárodních právních předpisů, ale zejména za pomoci vybraných soudních rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva. Tyto judikáty jsou esenciálním zdrojem informací při poznávání jednotlivých odborných pojmosloví, která nejsou v mnou zkoumaných ustanoveních o osobní svobodě blíže pozitivně vymezena. Z tohoto důvodu kladu na jednotlivá soudní rozhodnutí velký důraz a považuji je za základní pramen, z něhož jsou informace pro účely této práce čerpány.

2 Svoboda

„Jen ten je hoden svobody a žítí, kdo každý den jde za ně v boj.“

-Johann Wolfgang von
Goethe-

Tento citát jednoho z velikanů 18. století, německého básníka, prozaika, dramatika a v neposlední řadě také právníka, Johanna Wolfganga von Goetheho, odráží pohled tehdejší společnosti na pojem svobody jako takové. Oproti stoletím minulým, kdy se o lidské svobodě hovořilo spíše jako o privilegii, nežli o samozřejmosti, je v dnešní době díky právním aktům celosvětového charakteru hoden svobody každý člověk.

Zcela upřímně se přiznávám, že nejsem nikterak vášnivým fanouškem filozofie jako takové, nicméně asi každý z nás pociťuje, že filozofické úvahy a definice jsou s pojmem svobody zcela neoddělitelně spjaty.

Svobodu můžeme chápat jako možnost, či případně jako schopnost volit, rozhodovat se, ale také jednat v souladu se svou vlastní vůlí a za takové jednání nést také odpovědnost. Podle W.Weischedela je nutno svobodu vnímat coby jakýsi volný prostor možností volby, v jehož intencích se může jedinec svévolně rozhodovat, a to sám za sebe a ze sebe sama.¹

Svoboda sama o sobě je pojmem více než širokým, proto se poměrně významně různí pohledy na ni a její jednotlivé definice. Valná většina úhlů pohledu se zaměřuje na institut svobody snahou o negativní vymezení její podstaty. Takové definice často vycházejí z absence jakéhokoliv omezení, nátlaku, či omezení jinou osobou. Websterův slovník popisuje svobodu jako nepřítomnost překážek, omezení, zajetí či útlaku.² Taková definice ale vychází zejména ze svobody chápané v kontextu společenském a politickém, kde se autor snaží nalézt absenci určitého donucení, nátlaku či omezení primárně ze strany státu, který vůči jedinci jedná.

¹ WEISCHEDEL, W. Skeptická Etika. Praha: Oikoymenth, 1999

² WILD, S. E. Webster's New World law dictionary. Chichester: John Wiley & Sons 2006

Filozofické myšlení často pojímá svobodu jako nutnou podmínku a hodnotu k naplnění morálních cílů. Zároveň tuto můžeme chápat coby jistou charakteristiku mezilidských vztahů, v ideálním případě určité soužití rovnoprávných jedinců, kteří společně rozhodují jim společné záležitosti a kteří chrání své vlastní soukromí. V takovém kontextu je záhodno zamýšlet se rovněž nad svobodou vůle jakožto vnitřní schopností volby z širě určeného okruhu možností. Bez takové základní schopnosti by dozajista nemohla existovat žádná morálka, přičemž člověk by byl pouhým strojem.³ Je zcela evidentní, že samotná vnitřní svoboda ztrácí veškerého smyslu bez akcesorické možnosti realizovat tužby a myšlenky konkrétního jedince. Bez vnější svobody proto zůstává vnitřní svoboda jen potenciální eventualitou, která následně zakrní a zdegeneruje, a naopak, samozřejmě.⁴

Přední filozofové, v čele s Aristotélém, Spinozou, Rousseauem, Kantem a Marxem pokládají dokonce svobodu za jednu z nejdůležitějších morálních hodnot, ba dokonce téměř za morální hodnotu nejvýznamnější. Epikúros dále zavádí pro obhájení možnosti svobody a zároveň možnosti morální volby tzv. odchylku atomů.

Pro téma této diplomové práce je z mého hlediska však nejvhodnější zmínit spojení svobody ve vztahu člověka ke společnosti. V podání filozofického „guru“ Aristotela je svoboda základní podmínkou mravní odpovědnosti člověka vůbec. Vnímáme-li svobodu jako určitou možnost člověka volit mezi několika možnostmi, jinými slovy, je-li člověk vnitřně svobodný a má-li svobodnou vůli, je v takovém slova smyslu svobodný i člověk, který je pod vládou tyрана.⁵

„Lidé si nejsou naprosto rovni: jedni se rodí k otroctví, druzí ke vládě.“

-Aristoteles-

Otázka osobní svobody, její postavení mezi lidskými právy a pojetí v dějinách civilizace

³ ANZENBACHER, Arno. Úvod do filozofie. Praha: Portál, 2010

⁴ BLECHA, Ivan. Filosofie. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998.

⁵ ANZENBACHER, Arno. Úvod do filozofie. Praha: Portál, 2010

„Osobní svoboda je a zůstává nejvyšší hodnotou člověka“

-Konrád Adenauer-

Pojem svobody, jak jsem se již pokoušel předeslat v kapitole předchozí, je zejména termínem filozofickým a názory na jeho pravou podstatu se filozof od filozofa a generace od generace poměrně zásadně liší, ačkoli určitý prapůvod každé z takových idejí a tezí zůstává v podstatě neměnný.

Na rozdíl od označení „svobody“, která je, jak výše naznačeno, spjata zejména s jakousi vnitřní dispozicí jedince se samostatně rozhodovat a jednat bez jakýchkoli omezení a útlaku svého okolí, rozlišujeme dále také termín „osobní svoboda“, kterému bych se, jak název práce samotné napovídá, rád věnoval zejména, a o to podrobněji. Slovní základ napovídá, že zřejmě nebudeme od pojmu svobody obecné cestovat nikterak daleko k nalezení správné definice spojení „osobní svoboda“. Opak může být však pravdou. Osobní svobodou totiž vnímáme naopak jakousi možnost jednání a chování navenek, jinými slovy fyzický výkon takových činností. Společným jmenovatelem zde však zůstává absence jakéhokoli omezení ve shora popsaném jednání, pakliže zde totiž případné omezení existuje, ať už reálně či teoreticky, nelze hovořit o výkonu svobody, tím spíše té osobní, v pravém slova smyslu.

„Svobodu ve společnosti je možná jen v rámci práva coby souhrnu podmínek, za kterých lze libovůli jednoho sloučit s libovůlí jiného podle obecných zákonů svobody“

-Immanuel Kant-

Nerad bych se v této práci, vzhledem k jejímu tématu, zabýval více než je třeba právními předpisy České republiky, nicméně pro demonstraci samotného smyslu a významu předmětu osobní svobody a jejímu právnímu zakotvení

v legislativě se domnívám, že se takové řešení jeví jako vhodné, obzvláště vzhledem ke stále rostoucím světovým globalizačním trendům.

Přesnou a ustálenou definici osobní svobody však nejsme stejně jako v případě obecné svobody nalézt. V našich zeměpisných šířkách je však za jeden z nejrespektovanějších názorů považován ten, který je prezentován JUDr. Karlem Klímou a jeho pracovním týmem. K jejich výkladu se osobně přikláním i já, jelikož práce doktora Klímy dalece přesahá jak hranice našeho státu, tak hranice evropského kontinentu.

V Listině základních práv a svobod samotné ale také není nikterak pozitivně vymezeno, co se osobní svobodou vlastně rozumí. Z logických úvah ve smyslu kontextu Listiny základních práv a svobod ale můžeme velice snadno dovodit, že osobní svoboda je součástí svobody obecné a zároveň součástí tzv. principu nedotknutelnosti. Základními stavebními kameny, na kterých je Listina vybudována a z kterých se v podstatě všechna práva odvozují, jsou zejména rovnost, důstojnost a právě výše zmiňovaná svoboda člověka. Z takové definice JUDr. Klímy tedy zároveň plyne, že osobní svoboda tvoří nedílnou součást svobody obecné. Globálně vzato, pojetí obecné lidské svobody nutno chápat coby široký prostor lidské existence a lidského vývoje, jenž Listina vyjadřuje neméně jako ústavní a právní prostor lidské osobní svobody.⁶

Obecně lze tedy tvrdit, že osobní svoboda symbolizuje jeden z mnoha aspektů nedotknutelnosti lidské bytosti, která je zakotvena v lidsko-právních paktech a úmluvách takřka všech civilizovaných demokratických států. Spolu s dalšími základními právy jako např.: právo na život, zákaz mučení, zákaz krutého a nelidského zacházení, zákaz nucených prací a také právo na lidskou důstojnost a osobní čest aj., která mají stejně jako osobní svoboda spíše přirozeno-právní charakter, tvoří tyto základ palety práv pojící dohromady lidskou

⁶ KLÍMA, K., a kolektiv. Komentář k Ústavě a listině. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2005

nedotknutelnost. Těmito základními právy je tak formován určitý osobní nedotknutelný systém jedince.⁷

Koncepce osobní svobody je založena na mnoha principech, které se mezi sebou mísí. V České republice takové principy prostupují naskrze zejména Listinou, Ústavou a také některými dalšími zákonnými úpravami. Pro přehlednost uvádím některé významné instituty jako např.: princip rovnosti, proporcionality, subsidiarity, fakultativnosti, princip zákazu diskriminace, presumpce nevinny a mnohé další.

2.1 Historické aspekty

Pro lepší pochopení svobody, potažmo osobní svobody ve smyslu lidských práv se domnívám, že bude přínosné poohlédnout se také letmo do historie a přiblížit si základní teze stěžejních postav dob dávno minulých.

Prapůvod a samotné zrno, které zasel v lidstvu povědomí o základních lidských právech a svobodách, můžeme nalézt již v antickém Řecku, cca 5 století před naším letopočtem, a to konkrétně u filozofické skupiny Sofistů. Ti preferovali zejména právo přirozené, čili takové, které plynulo z přírody, přírodních zákonů a běžných naturálních podmínek vývoje jedince, až na druhou stranu řadili právo pozitivní. Jinými slovy pakliže nebylo právo pozitivní ve shodě s právem přirozeným, nemělo dle Sofistů skutečnou legitimitu.⁸ Mladší Sofisté zase zastávali myšlenku zrození lidské bytosti coby svobodného individua na základě božské moci, přičemž Bůh dozajista nečinil nikoho již od narození otrokem. Tato myšlenka tedy podporovala teorii rovnosti lidí již od narození.⁹ Sokrates, stejně jako jeho Sofističtí kolegové, rozlišoval dva druhy právních předpisů. Podle něho však tvořily předpisy přirozené i pozitivní soulad, jeden celek, přičemž tvrdil, že přirozeno-právní normy stojí nad normami pozitivně-

⁷ KLÍMA, K., a kolektiv. Komentář k Ústavě a listině. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2005

⁸ RÁZKOVÁ, R. Dějiny právní filozofie. 2. přeprac. vyd. Brno, 1998

⁹ HÖLLANDER, P. Základy všeobecné státovědy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009

právními, je záhodno dodržovat jak jedny, tak druhé, a to bez výjimek. Dle dalšího z antických velikánů Platóna je přirozené právo jakýmsi předpokladem platnosti práva pozitivního. V souladu s myšlenkami Aristotela tvoří právo přirozené samotný základ a bázi práva pozitivního, přičemž pozitivní právo je jakousi expresí práva přirozeného, jeho uskutečněním.¹⁰ V obecné rovině můžeme tvrdit, že Aristoteles s Platónem vnímali lidská práva a svobody odlišně, nežli dnešní společnost. Jejich cílem byla spíše argumentace vhodné formy vlády, než jakési ukotvení pozice jedince vůči státní autoritě a útlaku. V období starověku vznikají rovněž základy některých dalších základních práv, zejména tedy politických, vzhledem ke státnímu uspořádání tehdejších polis s uvážením na morální hodnoty starověkých řeckých občanů.

Škola Stoická vysvětluje přítomnost vrozených základních lidských práv a svobod tím, že lidské pokolení je součástí stejného prostoru a má stejné myšlenkové předpoklady.¹¹ Podle Stoiků oplývá rozumem jen a pouze člověk, od této myšlenky se odráží Seneca se svou tezí, již tvrdí, že přestože je vůči otrokovi povoleno veškeré jednání, je zde přece jen určitý prvek, který je lidem obecně zapovězen, konkrétně je zde myšleno samotné právo na život.¹²

Další významnou historickou etapou formující lidská práva a svobody byla sílící vlna křesťanství. Toto nové progresivní náboženství klade důraz zejména na bratrství a určitou lidskou solidaritu, přičemž oslavujíc lidskou jedinečnost přispívá obzvláště k rozvoji práv v oblasti sociální. Křesťanství uznává také rovnost všech lidí, coby potomků jediného stvořitele.¹³

Období renesance je považováno za periodu, kdy byla považována za takřka nejvýznamnější samotná podstata jedince, lidské bytosti. Zájem se tedy odklání od státu a zaměřuje se na lidské individuum. Důraz je kladen na nutnost vládnutí podle zákona, nikoli v souladu s libovůlí panovníka. Převratným se v tomto smyslu jeví zejména století 14., kdy William Occam coby první odvážlivec vystupuje s myšlenkou a tezí nezczitelnosti základních lidských práv

¹⁰ RÁZKOVÁ, R. Dějiny právní filozofie. 2. přeprac. vyd. Brno, 1998

¹¹ FILIP, J., SVATONĚ, J., ZIMEK, J. Základy státovědy. 3. opr. a zkrác. vyd. Brno, 2004

¹² HÖLLANDER, P. Základy všeobecné státovědy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009

¹³ FILIP, J., SVATONĚ, J., ZIMEK, J. Základy státovědy. 3. opr. a zkrác. vyd. Brno, 2004

říkajíc, že svoboda je člověku odvozována přímo od Boha a s ním je také neoddělitelně spojena.¹⁴ Na W. Occama navázal v oblasti nezadatelnosti a nezcizitelnosti přirozených lidských práv o dvě století později F. Vasquez.¹⁵

V průběhu století sedmnáctého se na poli světové filozofie rodí další z historicky významných směrů, a to liberalismus. Jako jeho předního představitele zajisté každý z nás poznává Thomase Hobbesa. Jeho teorie se zabývá odvozováním práva přirozeného od tzv. přirozeného stavu. Přirozený stav Hobbes definuje jako určitý nesociální stav, v němž jsou lidé svobodní a sobě rovní, kde všechno patří všem, nicméně Hobbes o takto uspořádané společnosti zároveň lehce pochybuje. Vidí zde určitou konkurenci mezi jednotlivci, kdy je přirovnává ve svém slavném citátu „*homo homini lupus*“ k vlkům. Mezi „*vlky*“ tak vzniká takřka stav válečný a je zde patrný strach lidí o vlastní životy. Společnost se tak snaží o nastolení míru a všeobecné dohody. Právě v této snaze Hobbes vidí vznik zcela prvního přirozeného zákona, od kterého odvozuje zákony ostatní. Strach o vlastní životy totiž lidi podněcuje k tomu, aby se vzdali svých práv a částečně je tak přenesli i na ostatní, na společnost. Takto vzniká tzv. společenská smlouva, prostřednictvím níž si společnost vytváří sobě nadřazenou státní moc, přičemž tímto způsobem dochází k zániku přirozených práv a přirozeného stavu. Dle slov Thomase Hobbesa vedl totiž přirozený stav, kde nebyl žádný z členů společnosti téměř nikterak limitován, veškerý majetek byl společný a všichni měli nárok na všechno, k anarchii a vzájemné nespravedlnosti. Naopak spravedlnost by měla být zajištěna státem uznanými a vymahatelnými právními pravidly, tedy zákony. V tomto smyslu tedy dochází k jistému nahrazení práva přirozeného právem pozitivním, přičemž přirozená práva a svobody občana státu jsou zachována do té míry, do jaké jsou chráněna přirozená práva a svobody občanů ostatních. Lze tedy říci, že Hobbes byl jedním z prvních z řady právních pozitivistů.¹⁶ Jako dalšího z liberalistické školy je dozajista třeba zmínit Johna Locke. Locke byl kantorem přirozeného práva a hlásal o potřebě svobodu nejen rozšiřovat, ale také legislativně podpořit. Locke se jako jeden z prvních také zmiňuje o problematice dělby moci. Teorie dělby

¹⁴ HÖLLANDER, P. Základy všeobecné státovědy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009

¹⁵ FILIP, J., SVATOŇ, J., ZIMEK, J. Základy státovědy. 3. opr. a zkrác. vyd. Brno, 2004

¹⁶ MACHALOVÁ, T. Úvod do právní filozofie. I. díl (Základní pojmy). Brno, 1998.

moci, na kterou následně navazoval i francouzský filozof a politolog Montesquieu, spatřuje liberalistický svět důležitou zejména z důvodu oddělení nejvýznamnějších složek státní moci, což umocňuje celkovou kontrolovatelnost systému lidských práv a svobod a zároveň tak dochází k jejich významnému posílení. Podle Lockeovy teorie je ale nutné, aby byla moc státu vykonávána v jistých mezích, jež tvoří právě přirozená práva a svobody, jako např.: právo na život samotný, na osobní svobodu, či právo vlastnit majetek.¹⁷ Je sice pravdou, že Locke považuje přirozený stav společnosti za stav, jenž si žádá svoboda a rovnost, nicméně nepochybuje o vhodnosti uzavření společenské smlouvy k tomu, aby byla státem garantována a chráněna elementární lidská práva a základní svobody¹⁸

Poslední významnou historickou osobností, kterou filozofické publikace spojují s pracemi ve smyslu lidských práv a svobod a již bych rád znovu zmínil, je Immanuel Kant. Kant svým učením podporuje myšlenku svobody člověka a tvrdí, že veškeré lidské jednání a chování, které vychází z povelů lidské mysli, je výhradně závislé jen a pouze na konkrétní lidské bytosti a v případě, že bychom člověku odňali svobodu, byl by ve své podstatě naprosto zmařen účel lidské existence.¹⁹ Dle Immanuela Kanta nelze hovořit o objektivních přirozených lidských právech, ba naopak existují pouze subjektivní přirozená práva, kterými je člověk obdařen již při svém narození a která mají svůj morální důvod a prapůvod. Kant považuje lidský rozum za jakéhosi tvůrce žádoucího a správného lidského chování a jednání a přirozené právo se ve výkladu Kanta prakticky mění na právo rozumu. Velká váha a pozornost je kladena na pojem svobody, která je elementárním předpokladem přijetí povinnosti, dle Kanta „*Sollen*“, ale zároveň je i jejím důsledkem.²⁰ A konečně, ač zde již tato skutečnost byla zmíněna, dělí Kant institut svobody na tzv. svobodu vnější a svobodu vnitřní.²¹

¹⁷ FILIP, J., SVATONĚ, J., ZIMEK, J. Základy státovědy. 3. opr. a zkrác. vyd. Brno, 2004

¹⁸ GERLOCH, A. Teorie práva. 4. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007

¹⁹ HÖLLANDER, P. Základy všeobecné státovědy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009

²⁰ MACHALOVÁ, T. Úvod do právní filozofie. I. díl (Základní pojmy). 1998

²¹ MACHALOVÁ, T. Úvod do právní filozofie. I. díl (Základní pojmy). Brno, 1998.

3 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Vzhledem k tomu, že se stěžejní část této diplomové práce věnuje institutu osobní svobody v návaznosti na vybrané články Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, pocítuji zde určitou nutnost a zároveň povinnost nastínit ohledně výše uvedené Úmluvy alespoň elementární skutečnosti tak, aby byl v následujících kapitolách zachován sled souvislostí i pro problematiku dosud „nepolíbeného“ čtenáře.

Historický vývoj napovídal, že prostá prohlášení o nutnosti ochrany lidských práv a základních svobod doposud téměř nikterak neovlivnila jejich samotný vývoj, a tak prakticky nedošlo ani ke změně jejich skutečného stavu. Zakladatelské státy, tedy ty, které později podepsaly Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod si byly této situace dobře vědomy a snažily se tak o vznik jakéhosi nového právního nástroje, jenž by byl postaven na možnosti reálného uplatnění práv a svobod a zároveň by byl jejich účinnou ochranou. Zejména z tohoto důvodu byla Úmluva založena na těch právech a svobodách, které mají osobitý individuální charakter a které mohou být exaktně a účinně formulovány a hlavně vynucovány. K tomu, aby mohla být Úmluvou založená práva a svobody jak se patří vynucována, vytvořili její autoři soudní systém, jehož orgány jsou nezávislé na jednotlivých signatářských státech. Tento systém soudních orgánů byl zbudován za účelem projednávání individuálních stížností týkajících se porušení takových práv a svobod.²²

Iniciátorem vzniku Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod byla, v roce 1949 Londýnskou smlouvou založená, Rada Evropy. Jejími zakládajícími členy bylo 10 států: Belgie, Dánsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Spojené království a Švédsko. Cílem Rady Evropy bylo zejména „*dosažení větší jednoty mezi jejími členy za účelem*

²² HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Praha: Linde, 2003

Otázka osobní svobody ve smyslu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

uskutečňování ideálů a zásad, které jsou jejich společným dědictvím, a usnadňování jejich hospodářského a společenského rozvoje.“²³

Za autory textu Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách jsou označováni Pierre-Henri Teitgen, Sir David Maxwell-Fyfe a Fernand Dehousse. Návrh tohoto textu byl zaslán jednomu z vrcholných orgánů Rady Evropy, Výboru ministrů, který návrh zařadil k debatě na první zasedání Poradního shromáždění. Po následném zdlouhavém sledu jednání a hlasování byl text Úmluvy odsouhlasen a ta byla dne 4. 11. 1950 v římském Palazzo Barberini podepsána.²⁴

Katalog základních práv a svobod v rozsahu, jenž byl sepsán v původním znění Úmluvy ze dne 4. 11. 1950²⁵, byl časem doplňován o další hmotná a procesní práva, a to formou tzv. dodatkových protokolů.²⁶

K počátečnímu počtu deseti států Úmluvy se dále připojovaly státy další. Výrazným byl zejména podstatný nárůst počtu smluvních stran po pádu komunistického bloku a rozpadu Sovětského svazu.²⁷ V současné době se k Úmluvě hlásí celkem 45 států.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod je rozčleněna do celkem tří hlav a sestává z 59 článků. Úmluva je v souladu s hlavami tematicky rozdělena do tří částí: Práva a svobody, Evropský soud pro lidská práva a Různá ustanovení. Součástí Úmluvy jsou rovněž, jak již bylo výše zmíněno, dodatkové protokoly.

V současnosti je zcela nemyslitelné zabývat se otázkou natolik globálního charakteru, jako jsou lidská práva, pouze na úrovni vnitrostátní. Z tohoto důvodu Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod vznikala. Jejím cílem byla co možná nejširší unifikace katalogu základních práv a svobod

²³ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012, str. 7

²⁴ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

²⁵ Úmluva samotná však vstoupila v platnost z pohledu mezinárodního práva následně po uložení 10 ratifikačních listin dne 3.9.1953

²⁶ HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Praha: Linde, 2003

²⁷ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

v celosvětovém měřítku, přičemž by taková nadstátní úprava byla jakousi esenciální úpravou ve smyslu lidských práv a základních svobod obecně.²⁸

Je třeba s určitostí konstatovat, že v dnešní době je **Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod** – 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů č. 3, 5 a 8, ve znění sdělení č. 41/1996 Sb., č. 243/1998 Sb. a č. 114/2004 Sb.m.s., spolu s **Mezinárodním paktem o občanských a politických právech** – 120/1976 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí, ze dne 10.5.1976, o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, takřka nejdůležitějším mezinárodněprávním dokumentem upravujícím lidská práva a základní svobody spolu s jejich ochranou.²⁹

²⁸HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Praha: Linde, 2003

²⁹TRONEČKOVÁ, M. Ochrana osobní svobody ve smyslu Listiny základních práv a svobod. Plzeň, 2008. Diplomová práce. Západočeská univerzita, Fakulta právnická. Vedoucí práce Monika Forejtová.

4 Problematika otroctví a nucených prací ve smyslu čl. 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

„Článek 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod:

Zákaz otroctví a nucených prací“

Jak vyplývá z díkce 4. článku Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, zabývá se tento ochranou osobní svobody člověka ve smyslu protiprávního držení jedince v otroctví, nevolnictví či bezprávného útlu v podobě donucování člověka k práci v rozporu s jeho vůlí. K tomu, abychom byli schopni inkriminovaný článek Úmluvy patřičně zanalyzovat a vymezit jeho působnost, považuji za nutné definovat si nejprve některé základní pojmy, které se ve zmíněném článku objevují a následně poukázat na některé významné judikáty Evropského soudu pro lidská práva, kde se objevují s tematikou související průlomové právní věty a názory.

Obecně lze říci, že čtvrtý článek Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod zajišťuje jednu z elementárních hodnot demokraticky uspořádaných společností, které formují Radu Evropy. „*Jedná se o jedno z těch ustanovení Úmluvy, ohledně kterých skutečnost, že se stát vzdává porušování zaručených práv, nestačí k závěru, že tím plní závazky;*“³⁰ Tento článek tedy ukládá státům konkrétní povinnosti, které spočívají v akceptaci a účinné implementaci ustanovení trestního práva, jež činí jednání, spadající pod podstatu vymezenou článkem 4 Úmluvy, trestným činem. Oproti majoritní části hmotně-právních ustanovení Úmluvy a souvisejících protokolů neobsahuje shora uvedený článek ustanovení o jakýchkoli výjimkách, a není tak možné se od něho odchýlit ani v případě veřejného nebezpečí, které by národu potenciálně hrozilo.³¹

³⁰ ČAPEK, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část, Úmluva. Praha: Linde, 2010

³¹ ČAPEK, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část, Úmluva. Praha: Linde, 2010

4.1 Otroctví

„1. Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví“

Pojem otroctví na většinu z nás působí velmi starodávným puncem a jen málokdo se při vyslovení tohoto termínu ubrání asociaci se starověkými antickými společnostmi, obzvláště římskou, kde se jednalo bezpochyby o otrokářskou společnost zcela objektivně toho nejpropracovanějšího rázu a vrstva otroků zde zaujímala co do počtu velmi významné procento populace. Bylo by však jen velmi naivní a idealistické tvrdit, že pojem otroctví lze vztahovat výhradně na historickou etapu starověku, není tomu tak bohužel ani zdaleka. Otroctví je v dnešní době záležitostí zavrženíhodnou a zcela protiprávní, nicméně i tak se s ním lze i v současnosti, byť naštěstí jen zřídka, setkat.

Při řešení problematiky pojmu otroctví Evropský soud pro lidská práva poukázal na klasickou definici, která je vyjádřena v čl. 1 Úmluvy o otroctví z roku 1926, a to: *„Otroctví jest stav nebo poměr osoby, nad níž se vykonávají některé nebo všechny složky práva vlastnického.“*³² Úmluva o otroctví definuje také pojem obchodu s otroky, jímž rozumí každé takové jednání, které spočívá v polapení, nabytí či postoupení konkrétní osoby za účelem uvést ji v otroctví, dále takové jednání, kterým je otrok nabyt za účelem ho prodat či vyměnit či obecně každé jednání, jehož záměrem je obchod s jeho podstatou či jeho doprava za účelem obchodu.³³ Úmluva o otroctví byla sepsána v Ženevě, a to dne 25. 9. 1926, přičemž státy, které se staly jejími smluvními stranami, se zavázaly potlačovat obchod s otroky a zároveň mu zabraňovat a snažit se postupně co nejrychleji o úplné potlačení a vymýcení otroctví ve všech jeho formách. Tytéž státy se nadto zavázaly vyvíjet veškerou činnost, směřující k zabránění tomu, aby se nucená či povinná práce transformovala ve stav podobný otroctví. Pro Československo se Úmluva o otroctví stala závaznou dnem 10. 10. 1930, kdy nabyla účinnosti a byla publikována pod č. 165/1930 Sb.³⁴

³² KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

³³ Úmluva č. 165/1930 Sb. o otroctví

³⁴ ČAPEK, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část, Úmluva. Praha: Linde, 2010

Za otroctví můžeme tedy v obecné rovině považovat takový systém, pomocí něž je využíváno práce otroků, tedy lidí nesvobodných, kteří jsou fakticky majetkem obchodovatelným, a tedy osobně nesvobodným.³⁵ V širším kontextu bychom o otroctví mohli hovořit i v takovém případě, kdy je jedna osoba na druhé závislá do takové míry, že je nucena pro ni v rozporu s vlastní vůlí pracovat, a tím dochází ke zbavení vlastní osobní svobody. V případě otroctví, či z opačného úhlu pohledu, otrokářství, je tedy zřejmá existence omezení stavu dotčené osoby na pouhý „předmět“, nacházející se v rukou jiné osoby.³⁶

Bližší pohled na věc je však dozajista možné získat v případě, zaměříme-li se na problematiku otroctví z pohledu Evropského soudu pro lidská práva, konkrétně jeho judikaturu, viz. následující a pravděpodobně nejvýznamnější z judikátů pro účely určení definice otroctví, nevolnictví, ale i nucených prací. Z tohoto hlediska se domnívám, že je žádoucí se na věc zaměřit podrobněji po skutkové i právní stránce.

4.1.1 Rozsudek ESLP ve věci Siliadin v. Francie

V kauze Siliadin byla stěžovatelkou státní příslušnice Toga, která žila v Paříži. Začátkem roku 1994 tehdy patnáctiletá stěžovatelka přicestovala do Francie s jistou paní D., státní příslušnicí Francie, původně také z Toga. Ta stěžovatelce slíbila pomoc s vyřízením imigračního statusu ve Francii a zároveň se jí zavázala zajistit vzdělání. Stěžovatelka měla mezitím vykonávat pro paní D. domácí práce, a to do té doby, než si vydělá potřebný finanční obnos na zpáteční letenku domů. Stěžovatelka se tak stala neplacenou pracovní silou v domácnosti paní D., přičemž její pas byl zkonfiskován.

V průběhu října 1994 byla stěžovatelka „zapůjčena“ přátelům paní D., manželům B., za účelem výpomoci v domácnosti a vykonáváním dohledu nad dětmi. Zprvu zde měla stěžovatelka zůstat pouze pár dní do chvíle, kdy tehdy

³⁵ HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Praha: Linde, 2003

³⁶ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

těhotná paní B. porodí, nicméně po narození dítěte se rozhodla paní B. o ponechání stěžovatelky pro vlastní účely. Stěžovatelka byla tak manželé B. využívána víceméně pro veškeré práce a byla nucena pracovat každý den bez nároku mzdu či volno, pouze výjimečně ji rodina pouštěla o nedělích do kostela.

Stěžovatelka žila v domácnosti rodiny B. ve velmi trýznivých podmínkách, nocleh jí byl „zajištěn“ na matraci položené na zemi, oblečení užívala staré a obnošené, takové, co rodina vyřadila. Zapláceno stěžovatelka nedostávala, pouze dvakrát obdržela od matky paní B. bankovku v hodnotě 500 Franků.

Přibližně v polovině roku 1998 se stěžovatelka se situací a svými životními podmínkami svěřila vedle žijícímu muži, jenž neváhal a následně kontaktoval a o celé situaci informoval Výbor proti modernímu otroctví, jenž předložil obdržené informace příslušným vyšetřujícím orgánům. Proti manželům B. bylo tak zahájeno trestní řízení pro trestný čin neplacené služby, která byla vykonávána závislou osobou a zároveň pro trestný čin podrobování této osoby životním a pracovním podmínkám, které nejsou slučitelné s lidskou důstojností.

Soudem první instance byli manželé B. odsouzeni k trestu odnětí svobody v době trvání jednoho roku, odvolacím soudem byli však v roce 2000 obvinění zproštěni. Odvolací soud ve Versailles, kterému byl případ postoupen Kasačním soudem, však usoudil o vině manželů B. z toho důvodu, že nutili stěžovatelku, která byla toho času zranitelnou a závislou osobou, aby pro pana a paní B. vykonávala zdarma takřka veškeré možné práce. Tento soud však neshledal, že by životní a pracovní podmínky stěžovatelky nebyly slučitelné s lidskou důstojností. Soud manželům B. uložil, aby stěžovatelce zaplatili z titulu náhrady škody částku ve výši 15.245 Euro. V roce 2003 byla stěžovatelce dále přiznána pracovním soudem náhrada ušlé mzdy ve výši 31.238 Euro.

Stěžovatelka se v průběhu řízení před jednotlivými instancemi odvolávala na článek 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, přičemž tvrdila, že právní řád Francie jí neposkytl dostatečně účinnou ochranu před „nevolnictvím“, ve kterém ji manželé B. drželi, nebo nejméně před „nucenou

a povinnou práci“, ke které byla donucována. To z ní v praktickém slova smyslu dělalo domácí otrokyni.

Ve smyslu snahy o osvětlení situace a postavení, v němž byla Siliadin nucena žít a pracovat, ESLP uvedl, že stěžovatelka pracovala pro pana a paní B. po celé roky, a to bez jakéhokoli bližšího časového určení pracovní doby, navíc zcela bezplatně a zároveň v rozporu se svou vůlí. V inkriminované době stěžovatelka ještě nedovršila plnoletosti, přičemž pobývala nezákonně v cizině a měla strach ze zatčení policejními orgány. Z této obavy manželé B. těžili a snažili se stěžovatelku, Siliadin, přesvědčit, že co nevidět bude její status v souladný se zákonem, o což se zavázali postarat.

Soud tedy v souladu s takovými informacemi usoudil, že stěžovatelka byla dozajista nucena k práci ve smyslu článku 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Soud nadále musel rozhodnout, zda v tomto případě šlo také o naplnění znaků otroctví či nevolnictví v souladu s totožným článkem Úmluvy.

Siliadin byla v podstatě odkázána manželům B., obzvláště vzhledem ke konfiskaci jejích osobních dokladů a následným slibům manželů o zajištění legálního imigračního statutu, k čemuž ovšem nikdy nedošlo. Stěžovatelka ve své podstatě nedisponovala právem na osobní svobodu. Z důvodu obav zatčení ven nevycházela, a to zejména i z důvodu, že jí to nebylo manželé B. umožněno. Nadto nechodila ani do školy a vyhlídky ve zlepšení situace v souvislosti se závislostí na manželích B. nebyly nikterak příznivé.

Soud tak dovodil, že za shora popsaných podmínek a okolností, kdy neplnoletá Siliadin, již byla odepřena možnost navštěvovat institut školy, byla udržována v nevolnictví. Rovněž bylo dovozeno její udržování v otroctví, nicméně ne v pravém slova smyslu vůči manželům B., kdy nad stěžovatelkou nebyly vykonávány složky vlastnického práva, ačkoli jim byla v minulosti „zapůjčena“ a jimi využívána.

Nakonec nedošlo k odsouzení manželů B. ve smyslu trestněprávních ustanovení. ESLP v této souvislosti uvedl, že „*Parlamentní shromáždění Rady Evropy vyjádřilo ve svém Doporučení 1523(2001) politování, že „žádny*

z členských států Rady Evropy nemá ve svém trestním zákoně skutkovou podstatu domácího otroctví.“ Není tomu tak ani ve francouzském trestním zákoně.“³⁷ Zproštění viny manželů B. se stalo konečným z toho důvodu, že se vrchní státní prokurátor neodvolal proti rozsudku odvolacího soudu ze dne 19. 10. 2000, přičemž odvolání směřující ke Kasačnímu soudu bylo podáno jen co do občanskoprávních aspektů věci.

S přihlédnutím ke shora uvedenému Evropský soud pro lidská práva shledal, že legislativa trestního práva, která byla v dané době platná, nezaručovala Siliadin účinnou konkrétní ochranu před jednáním manželů B. Z tohoto soud důvodu uzavřel, že Francií nebyly splněny závazky, které jí plynou z článku 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který tak porušila.³⁸

4.2 Nevolnictví

„2. Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví“

Vysloví-li se pojem nevolnictví, první, co mi přijde na mysl, jsou opět historické souvislosti. V tomto případě se však od období starověku mé povědomí posouvá o pořádnou řádku let dále, konkrétně do období středověku. Nevolnictví bylo právním stavem, který byl typický pro takřka celý evropský kontinent v období středověku, přičemž svými kořeny sahá stejně jako otroctví již do starověké Římské říše. Ale co to vlastně nevolnictví bylo a je?

Středověké definice chápaly nevolnictví coby vztah, v němž byl nevolník (často šlo o rolníky či jiný prostý lid) závislý na majiteli půdy. Rolník byl zpravidla nájemníkem daného kousku půdy, což ho právně vázalo k majiteli půdy. Takový vztah v sobě obsahoval nejen závislost právní, ale také faktickou a fyzickou, z čehož vyplývala povinnost rolníka respektovat vůli svého pána.

³⁷ ČAPEK, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část, Úmluva. Praha: Linde, 2010

³⁸ Rozsudek ESLP ve věci Siliadin v. Francie, rozsudek ze dne 26. 7. 2005, ke stížnosti č. 73316/01, §112

Svobodné obyvatelstvo se od obyvatelstva nevolného lišilo zásadně jedním hlavním atributem, a to svou dispozicí volně měnit místo svého stávajícího pobytu. Hlavním projevem nevolnictví byla však zejména povinnost robotovat, poskytovat panstvu dávky plynoucí z osobní závislosti na něm a některé další povinnosti, které doslova vykořisťovali prostý lid.³⁹ Milníkem nevolnictví v našich zeměpisných šířkách byla doba Osvícenství, konkrétně století 18., kdy v roce 1781 vydal Josef II. patent o zrušení nevolnictví.

Účelem této práce je však proniknutí do smyslu osobní svobody, v této podkapitole konkrétně ve smyslu nevolnictví, v souladu s textem Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Stejně, jako je tomu v případě otroctví, Úmluva ani zde nikterak pozitivně či negativně pojem nevolnictví nevymezuje, a tak je opět téměř jedinou a výhradní cestou k poznání významu tohoto institutu judikatura Evropského soudu pro lidská práva.

V souladu s rozsudkem ve věci *Van Droogenbroeck v. Belgie*⁴⁰ ESLP dovedl, že se nejedná o nevolnictví ve smyslu článku 4 odst. 1 Úmluvy v případě situace, která není v rozporu s ustanovením článku 5 odst. 1 Úmluvy a která není ztělesněním zvláště závažného druhu odepření svobody.⁴¹

Samotný pojem nevolnictví v sobě zahrnuje mimo povinnosti poskytovat druhému určité služby také povinnost nevolníka žít na „panství“ druhého a tomu odpovídající omezení změnit takový stav a pozici. Lze tedy konstatovat, že institut nevolnictví, interpretovaný Evropskou úmluvou o lidských právech a základních svobodách, znamená v podstatě poskytování určité služby pod pohrůzkou a nátlakem. Zároveň je však třeba pojem nevolnictví podřadit

³⁹ LE GOFF, J. *Kultura středověké Evropy*. Praha: Vyšehrad, 2005.

⁴⁰ Rozsudek ESLP ve věci *Van Droogenbroeck v. Belgie*, rozsudek pléna ze dne 24. 6. 1982, ke stížnosti č. 7906/77, §58

⁴¹ Rozsudek ESLP ve věci *Van Droogenbroeck v. Belgie*, rozsudek pléna ze dne 24. 6. 1982, ke stížnosti č. 7906/77, §58

do množiny institutu otroctví, který hranice nevolnictví ještě nepatrně překračuje svým charakterem vlastnického práva nad druhým.⁴²

O zcela zjevný případ nevolnictví šlo ve věci Siliadin v. Francie, který jsem podrobněji zanalyzoval v jedné z předchozích podkapitol označené 5.1.1. Pro účely nevolnictví nutno oproti zmíněné kapitole doplnit, že ESLP v případě stěžovatelky Siliadin konstatoval, že o nevolnictví se jedná v takovém případě, kdy je zde existence povinnosti vykonávat určité služby pod hrozbou donucení, ať už fyzického či psychického, což je mnohdy spojováno i s termínem otroctví, přičemž tyto se ve velkém procentu případů vzájemně prolínají a propojují.⁴³ Ve věci stěžovatelky soud dovodil, že práce od ní vynucovaná trvala v průměru přibližně 15 hodin za den, a to nepřetržitě každý den v týdnu. Vzhledem ke skutečnosti, že byla Siliadin přivezena do Francie příbuznou z otcovy strany, je zřejmé, že práci pro manžele B. si sama dobrovolně nevolila, tím spíše, pokud se jednalo o práci s charakterem částečného popření lidské důstojnosti. Stěžovatelka neměla žádné finanční prostředky, byla oddělená od okolního světa, svých příbuzných i přátel a životní podmínky pro žití byly obecně velmi nedůstojné lidské bytosti. Ze shora uvedeného Soud dovodil, že v souladu se zjištěnými skutkovými tvrzeními a důkazy se zde jednalo o jednoznačný případ udržování jiného v nevolnictví dle ustanovení článku 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁴⁴

4.3 Nucené a povinné práce

„3. Od nikoho se nebude vyžadovat, aby vykonával nucené nebo povinné práce.

a) práce běžně požadovaná při výkonu trestu uloženého podle článku 5 této Úmluvy, nebo v době podmíněného propuštění z tohoto trestu;

⁴² Rozsudek ESLP ve věci Seguin v. Francie, částečné rozhodnutí ze dne 7. 3. 2000, ke stížnosti č. 42400/98, oddíl 4

⁴³ Rozsudek ESLP ve věci Siliadin v. Francie, rozsudek ze dne 26. 7. 2005, ke stížnosti č. 73316/01, §112

⁴⁴ Rozsudek ESLP ve věci Siliadin v. Francie, rozsudek ze dne 26. 7. 2005, ke stížnosti č. 73316/01, §112

b) služba vojenského charakteru nebo v případě osob, které odmítají vojenskou službu z důvodů svědomí v zemích, kde je takové odmítnutí vojenské služby uznáváno, jiná služba vyžadovaná místo povinné vojenské služby;

c) služba vyžadovaná v případě nouze nebo pohromy, která ohrožuje život nebo blaho společnosti;“

Posledním okruhem z kategorie lidsky ponižujících a osobní svobodu omezujících nežádoucích jednání ve smyslu čtvrtého článku Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je institut nucených a povinných prací. Stejně jako v předcházejících podkapitolách, týkajících se otroctví a nevolnictví se rovněž zde jedná o problematiku, která má své kořeny v dobách minulých a v soudobé společnosti již nemá vskutku co dělat.

Ani v případě povinných a nucených prací není možné v ustanovení Úmluvy nalézt legální pozitivní definici, která by charakterizovala a blíže specifikovala znaky takového jednání. Bližší definici neposkytují ani přípravné práce k Úmluvě. Podle Evropského soudu pro ochranu lidských práv je ale zřejmé, že se v případě ustanovení o nucených a povinných pracích tvůrci Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod opírali ve velkém o jednu z úmluv předchozích, konkrétně úmluvu Mezinárodní organizace práce č. 29 o nucené nebo povinné práci.⁴⁵ V souladu s článkem 2 odst. 1. této úmluvy je nucená nebo povinná práce definována takto: „každá práce nebo služba, která se na kterékoli osobě vymáhá pod pohrůžkou jakéhokoli trestu a ke které se řečená osoba nenabídla dobrovolně.“⁴⁶ Vyjdeme-li z legální definice Úmluvy o nucené nebo povinné práci, je zde, stejně jako u otroctví a nevolnictví, patrný rys určité nesvobody v rozhodování osoby, která je ke konkrétní práci nucena pod pohrůžkou jistých negativních následků v případě, že bude výkon práce odmítnut. Nucená nebo povinná práce tedy nevychází z vůle jedince vykonávajícího práci, ba naopak je prostředkem dosažení cíle a uspokojení potřeb osoby jiné, a to bez nároku na odměnu či za takovou odměnu, která často ani z daleka neodpovídá charakteru vykonávané práce. Lze tedy tvrdit, že institut

⁴⁵ Tuto úmluvu přijala dne 28. 6. 1930 Generální konference Mezinárodní organizace práce

⁴⁶ Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 29 o nucené nebo povinné práci, čl. 2. Odst. 1

nucených nebo povinných prací v sobě zahrnuje princip vydírání, ať už psychického či fyzického.⁴⁷

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod podobnou definici, jak již bylo výše nastíněno, nepřináší, nicméně prostřednictvím písmen a) – d) 3. odstavce svého článku 4 vymezuje případy, v nichž jsou sice naplněny znaky nucených či povinných prací, avšak vzhledem ke zřeteli zvláštních okolností a podmínek se o nucené a povinné práce nejedná. Jednotlivé podmínky uvedené pod písmeny a) – d) odstavce 3 nemají za účel omezovat výkon práv zaručených odstavcem předchozím, jejich cílem je naopak přesněji osvětlit skutečný obsah tohoto práva, jelikož odstavce 2 a 3 spolu tvoří jeden neoddelitelný celek a demonstrují tak skutečnosti, jež se za výkon nucených a povinných prací nepovažují. Písmena a) – d) odstavce 3 lze tedy chápat coby vodítko pro výklad významu odstavce 2. I přes obsahovou odlišnost jednotlivých ustanovení, jež jsou zakotvena v písmenech a) – d) odstavce 3, mají tyto konkrétního společného jmenovatele, a tím je myšlenka sociální solidarity a obecného zájmu. Jedná se tedy o takové situace, v nichž je omezení práva vyplývajícího z odstavce 2 lidsky snesitelné a žádoucí.⁴⁸

V tomto ohledu existuje nikoli náhodná podobnost mezi čl. 3 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 2 odst. 2 Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 29 o nucené nebo povinné práci, jejichž ustanovení se po obsahové stránce velmi podobají, ba takřka shodují.⁴⁹

Je však třeba zmínit, že čl. 4 odst. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod nelze považovat za úplný taxativně uzavřený výčet situací, které nelze subsumovat pod institut nucených nebo povinných prací. Evropský soud pro lidská práva již několikrát judikoval, že se v určité situaci nejedná o porušení ustanovení vyplývajícího z čl. 4 odst. 2 EÚLP a s ohledem

⁴⁷ REPÍK, Bohumil. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002

⁴⁸ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

⁴⁹ ČAPEK, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část, Úmluva. Praha: Linde, 2010

na takový závěr nepovažoval za nutné se dále zabývat otázkou, zda konkrétní situace je či není pokryta ustanoveními čl. 4 odst. 3 písm. a) – d) Úmluvy.⁵⁰

Bližší pohled na věc a obecně problematiku nucených nebo povinných prací nám mohou opět poskytnout vybraná rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva. Lze konstatovat, že stěžejním judikátem je pro účely komplexního pochopení čl. 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod obecně, rozsudek *Siliadin v. Francie*, viz. podkapitola 5.1.1. Právě v této kauze se prolínají všechny tři typy práv, chráněných zmíněným článkem EÚLP, tedy jak otroctví a nevolnictví, tak nucené nebo povinné práce. Právě tento rozsudek pomáhá čtenáři proniknout do jádra problematiky omezení osobní svobody tohoto charakteru.

V následujících dvou podkapitolách bych však rád uvedl také významná soudní rozhodnutí, která se výhradně týkají čl. 4 odst. 2, 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

4.3.1 Rozsudek ESLP ve věci Tremblay v. Francie

V tomto případě si stěžovatelka obstarávala prostředky na živobytí prostitucí, přičemž se výkonu tohoto svého povolání rozhodla zanechat. Z tohoto důvodu zažádala agenturu, která vybírá příspěvky na sociální pojištění (URSSAF), aby stěžovatelku zaregistrovala ve své databázi coby osobu samostatně výdělečně činnou a její údaje byly začleněny do kategorie svobodných povolání v celostátním rejstříku společností. V období 1991 – 1999 požadovala agentura URSSAF po stěžovatelce, aby uhradila na příspěvcích částku odpovídající 40.000 Euro. Stěžovatelka odmítala požadovanou částku zaplatit, a tak této povinnosti čelila i před několika soudními instancemi, avšak bez úspěchu.

⁵⁰ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

Stěžovatelka se odkazovala na článek 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, konkrétně na její 2. odstavec, týkající se nucených nebo povinných prací. Stěžovatelka namítala, že jí uložená povinnost přispívání na rodinné dávky nutila k pokračování ve výkonu prostituce.

ESLP v této věci nezkoumal, zdali je charakter prostituce sám o sobě nelidské a nedůstojné či ponižující povahy ve smyslu článku 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, nicméně shledal a zdůraznil, že nucená prostituce slučitelná s lidskými právy a lidskou důstojností v žádném případě není.

V této konkrétní stěžovatelčině věci ale ESLP nedovodil, že by docházelo k nucení stěžovatelky vykonávat prostituci z důvodu nátlaku ze strany URSSAF. Z povahy věci je tak zřejmé, a tuto skutečnost dovodil rovněž ESLP, že agentura URSSAF po stěžovatelce nikdy nepožadovala placení příspěvku prostřednictvím prostituce, ba naopak že na straně agentury byla ochota řešit celou záležitost individuálním způsobem. Soud dále také vyzvedl, že stěžovatelka na objasnění svých tvrzení Soudu nepředložila žádný relevantní důvěryhodný důkaz, a to zejména ani o tom, že není schopna platit vymáhané příspěvky jinak, než prostřednictvím výdělků z prostituce.

Soud tak shledal, že ve věci stěžovatelky nevyvstal žádný speciální nárok a právo vyplývající z článku 4 odst. 2. Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod porušeno nebylo.⁵¹

4.3.2 Rozsudek ESLP ve věci Van der Mussele v. Belgie

Ve shora uvedené věci stál na straně stěžovatele belgický advokát, Van der Mussele. Následně po svém zaregistrování jako advokátní čekatel se rozhodl k otevření vlastní advokátní kanceláře, přestože do té doby nepracoval v žádné jiné advokátní kanceláři.

⁵¹ Rozsudek ESLP ve věci Tremblay v. Francie, rozsudek ze dne 11. 9. 2007, ke stížnosti č. 37194/02

V polovině roku 1979 bylo rozhodnuto tamější advokátní komorou, že byl stěžovateli přidělen případ ex offo, a stěžovatel tak měl obhajovat pana E., na něhož byla uvalena vazba z důvodu pašování omamných a psychotropních látek. Stěžovatel tak převzal obhajobu pana E., přičemž ho zastupoval jak v řízení prvoinstančním, tak v řízení odvolacím. Celému řízení stěžovatel věnoval přibližně 18 hodin práce. Následně byl stěžovatel informován advokátní komorou, že mu byla obhajoba odňata a z důvodu celkové nemajetnosti pana E. nebudou stěžovateli nahrazeny žádné náklady, které musel stěžovatel pro účely obhajoby pana E. vynaložit. Jednalo se o částku ve výši 3.400 belgických franků.

V této souvislosti podal Van der Mussele Evropské komisi pro lidská práva stížnost, ve které osvětlil, že v případě jeho odmítnutí obhajoby ex offo by mu hrozily určité sankce, a tak neměl na výběr a jmenování obhájcem ex offo přijal. Hlavním bodem stížnosti se tak logicky stala nespokojenost stěžovatele s tím, že mu nebyla zaplacená odměna za obhajobu klienta a nadto ani fakticky vynaložené náklady, které byl nucen v souvislosti s obhajováním pana E. hradit ze svých prostředků. Dle názoru stěžovatele tak znamenal výkon obhajoby klienta, za niž nedostal Van der Mussele žádnou odměnu, porušení práva plynoucího z článku 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, konkrétně tím, že se dle stěžovatele jednalo o nucenou nebo povinnou práci, která shora uvedenému ustanovení Úmluvy odporuje.

Komise svou zprávou uzavřela, že článek 4 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v tomto případě porušen nebyl, přičemž celou věc následně předala k dalšímu projednání Evropskému soudu pro lidská práva.

ESLP ve věci Van der Mussele primárně poukázal na skutečnost, že si dotyčný zvolil zcela dobrovolně profesi advokáta, přičemž mohl a měl vědět o tom, že v tomto povolání existuje praxe, na niž si následně stěžoval. *„Vzhledem k tomu by pouze značná a nepřiměřená disproporcionalita mezi sledovaným cílem – stát se advokátem – a povinnostmi spojenými s tímto cílem mohla vést k závěru, že služby požadované po panu Van der Mussele ohledně právní pomoci byly*

*nucenou prací bez jeho souhlasu.*⁵² U ESLP ale zmíněná disproportionality popisovaných rozměrů prokázána nebyla a zejména z toho důvodu se dle názoru ESLP o porušení ustanovení o nucené nebo povinné práci, ve smyslu článku 4 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, nejednalo.⁵³

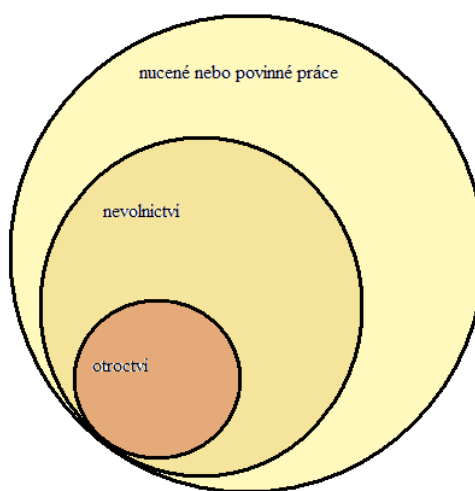
⁵² ČAPEK, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část, Úmluva. Praha: Linde, 2010, str. 93

⁵³ Rozsudek ESLP ve věci Van der Musselle v. Belgie, rozsudek ze dne 23.11. 1983, ke stížnosti č. 8919/80

4.4 Shrnutí a subjektivní názor

Obecně lze říci, že všechny tři instituty, jímž byla věnována tato kapitola, tedy otroctví, nevolnictví a nucené nebo povinné práce, se do značné míry prolínají a mají mnoho společných rysů, které jsou postaveny generálně na základu popření či úplného odepření osobní svobody, práva samostatně se rozhodovat, často i přítomnosti fyzického či jiného násilí a v neposlední řadě je třeba zmínit rovněž faktor obav a strachu na straně zneužívané osoby z případných negativních dopadů v případě odmítnutí pobídky „vykořisťovatele“.

Osobně se domnívám, že trojici pojmů „otroctví“, „nevolnictví“ a „nucené nebo povinné práce“ je možno chápat do jisté míry jako množiny a podmnožiny, a to následovně: Otroctví, jako stav člověka, jehož práva jsou absolutně popřena a jedincův status je chápán coby postavení pouhého předmětu, takové postavení postrádá „špetku“ lidské důstojnosti. Otroctví je tak ještě pokleslejší formou nevolnictví, kde je již právní postavení jedince silnější, byť nepatrně, nicméně status jedince se v tomto případě nerovná statutu věci. „Nejsnesitelnějším“ se tak ze zmíněné trojice jeví institut nucených nebo povinných prací, kde jedinec pod tíhou donucení poskytuje určitou službu, není však fyzicky omezen v jiném svém počínání. Níže na Obrázku 1 je vyobrazena má předešlými řádky popsaná grafická vize problematiky.

Obrázek 1

5 Legální formy omezení osobní svobody; Zatčení, uvěznění, jiné zbavení osobní svobody a záruky osoby omezené ve smyslu čl. 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

V jednom z významných soudních rozhodnutí Evropský soud pro lidská práva shledal, že článek 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je spolu s články 2 a 3 v základní linii lidských práv, jehož záměrem je ochrana fyzické svobody jednotlivce, což z něj činí jeden z nejvýznamnějších článků Úmluvy.⁵⁴ Rozhodování ve věcech, týkajících se ustanovení tohoto článku, zaměstnává Evropský soud pro lidská práva takřka nejčastěji, hojněji ESLP jedná snad již jen ohledně problematiky vztahující se k článku 6 Úmluvy. V případě článku 5 se tedy jedná o „*ustanovení garantující právo, které je – vedle práva na život – druhým nejdůležitějším právem, které katalog práv zakotvených v Úmluvě zná.*“⁵⁵

Obecně můžeme konstatovat, že ustanovení článku 5 je jedním z vůbec nejpodrobnějších ustanovení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Nyní se pokusím o rozbor struktury mnou zkoumaného článku; Ustanovení čl. 5 EÚLP se skládá z celkem pěti odstavců. V prvním z nich spatřuje autor textu nutnost zakotvení práva na svobodu a osobní bezpečnost, přičemž druhá věta odstavce garantuje případy, v nichž lze takto zaručenou svobodu legálně omezit, přičemž tyto jsou pod písmeny a) – f) tohoto odstavce taxativně vyjmenovány. Prostřednictvím článků 2 – 4 jsou zaručena práva osob, kterým byla svoboda zákonným způsobem omezena. V posledním odstavci článku je pak zaručen nárok na odškodnění osob, jejichž práva plynoucí z předchozích odstavců byla porušena.⁵⁶

⁵⁴ Rozsudek ESLP ve věci McKay v. Spojené království, rozsudek velkého senátu ze dne 3. 10. 2006, ke stížnosti č. 543/03, §30

⁵⁵ HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Praha: Linde, 2003, str. 116

⁵⁶ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

Nutno podotknout, že zmíněný článek EÚLP je článkem, jehož výklad je pro orgány EÚLP jedním z nejnáročnějších a činí tak nemalé obtíže v interpretaci a rozhodování o případných stížnostech. Důvodem může být skutečnost, že právě tento článek je jedním z nejpodrobnějších, dále je nasnadě také možná problematika plynoucí z jisté různorodosti právních úprav zemí, které nejsou s to akceptovat unifikace evropských standardů v dané oblasti.⁵⁷

5.1 Právo na svobodu a osobní bezpečnost; zákonné formy omezení osobní svobody v souladu čl. 5 odst. 1 písm. a) – f) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

„1. Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost. Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě následujících případů, pokud se tak stane v souladu s řízením stanoveným zákonem“

Ohledně otázky svobody a osobní svobody zde již bylo řečeno dost a dost. Co se ale týče pojmu „osobní bezpečnosti“, tu jsem v práci dosud nezmiňoval. Tomuto institutu dosud nebyl přiřknut nikterak zvláštní význam nezávislého charakteru.⁵⁸ Z tohoto důvodu je žádoucí, aby bylo slovní spojení „svoboda a osobní bezpečnost“ ve smyslu ustanovení čl. 5 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vykládáno v souvislosti s institutem svobody jako takovým.⁵⁹ Rozsudkem ve věci Nikolaishvili v. Gruzie Evropský soud pro lidská práva shledal, že právo související se zaručením osobní bezpečnosti Úmluva prezentuje s úsilím vyššího smyslu, nežli představují pouhé povinnosti poskytování právní ochrany tělesné svobodě člověka.“⁶⁰

⁵⁷ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

⁵⁸ Rozsudek ESLP ve věci Güven v. Turecko, rozsudek ze dne 30. 5. 2000, ke stížnosti č. 31847/96

⁵⁹ Rozsudek ESLP ve věci Giorgi Nikolaishvili v. Gruzie, rozsudek ze dne 13. 1. 2009, ke stížnosti č. 37048/04

⁶⁰ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

Budeme-li se zabývat institutem zbavení svobody; Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod striktně požaduje, aby takové zbavení bylo ve shodě s právem konkrétního státu, tedy jeho vnitrostátní úpravou, a to jak z hlediska hmotně-právního, tak procesního. Podmínkou je v tomto případě jen subsumpce jednání pod některý z důvodů, jež jsou taxativně vymezeny písmeny a) – f) prvního odstavce článku 5 Úmluvy.⁶¹

Přestože by se taková skutečnost mohla jevit coby přinejmenším sama sobě odporující, Evropský soud pro lidská práva ve svém rozsudku ve věci *Guzzardi v. Itálie* judikoval, že ne každé zajištění, uvěznění nebo zadržení se považuje za případ, kterým je svoboda zbavena. Článek 5 totiž nevychází z úpravy omezení pohybu, tedy fyzické dispozice měnit svou aktuální polohu jedincem.⁶² V tomto rozhodnutí ESLP dovedl, že zde existuje podstatný rozdíl mezi instituty zbavení a omezení svobody, jehož základ tkví v intenzitě takového zásahu, nikoli na jeho charakteru nebo podstatě.⁶³ V této souvislosti jsou esenciálními předpoklady zejména charakter, délka, důsledky a cesta, kterou státní orgány příslušná opatření vykonávají.⁶⁴

Shora uvedená dikce čl. 5 odst. 1 EÚLP pracuje s institutem „zbavení osobní svobody“ v podobě dodržení podmínek „zákonosti“ a zároveň v souladu s „řízením, stanoveným zákonem“. Evropský soud pro lidská práva se kloní k názoru, že se jedná o řízení stanovené zákonem v takovém případě, je-li toto řízení v souladu s vnitrostátní úpravou daného typu řízení v konkrétní signatářské zemi EÚLP.⁶⁵ „*Jelikož Úmluva odkazuje v článku 5 na vnitrostátní právo, respektování tohoto práva je integrální součástí respektování Úmluvy.*“⁶⁶

Nutno podotknout, že každé opatření, prostřednictvím něhož je jednotlivci osobní svoboda omezena či zbavena, musí být aktem orgánu k tomu oprávněného

⁶¹ Rozsudek ESLP ve věci *Engel etc. v. Nizozemí*, rozsudek ze dne 8. 6. 1976, ke stížnosti č. 5100/71

⁶² Rozsudek ESLP ve věci *Guzzardi v. Itálie*, rozsudek z 6. 11. 1980, ke stížnosti č. 7367/76

⁶³ HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*, Praha: Linde, 2003

⁶⁴ Rozsudek ESLP ve věci *Amuur v. Francie*, rozsudek ze dne 25. 6. 1996, ke stížnosti č. 19776/92

⁶⁵ REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002

⁶⁶ REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, str. 215

bez přítomnosti prvku svévole v rozhodování.⁶⁷ Souvislost pojmů „zákonosti“ a „řízení stanoveného zákonem“ v sobě tedy obsahuje určité poselství, z něhož vyplývá, že v soudobé společnosti založené na demokratických hodnotách s odkazem na nauku o právním státu, nemůže existovat takové rozhodnutí o zbavení osobní svobody, jež by bylo projevem svévole a zároveň bylo v souladu se zákonem.⁶⁸

Následující podkapitoly 5.1.1 až 5.1.6 věnují podrobnějšímu rozboru taxativního výčtu případů, v nichž je v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. a) – f) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod zakotvena možnost zákonného zbavení osobní svobody člověka.

5.1.1 Čl. 5 odst. 1 písm. a) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

„a) zákonné uvěznění po odsouzení příslušným soudem“

Shora uvedené ustanovení je první z taxativně vymezených situací, kdy lze v souladu s Evropskou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod zbavit jednotlivce jeho osobní svobody.

Termínem „**uvěznění**“ nerozumí Úmluva výlučně a pouze výkon trestu odnětí svobody, nýbrž do tohoto institutu lze zahrnout i zbavení svobody jiného typu, při současném dodržení podmínky odsouzení. Mám na mysli zejména případy omezení svobody z důvodu vazby za situace, že odsouzení ještě nenabýlo právní moci, či zadržení pro účely zajištění ochranného léčení, jež je spojeno se zbavením svobody.⁶⁹ Slovní spojení, označující zbavení svobody po předchozím odsouzení je expresí nejen časového sledu, ale také, a to zejména,

⁶⁷ Rozsudek ESLP ve věci Winterwerp v. Holandsko, rozsudek ze dne 24. 10. 1979, ke stížnosti č. 6301/73

⁶⁸ REPÍK, Bohumil. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002

⁶⁹ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

kauzálního nexu mezi aktem odsouzení pachatele a následným výkonem trestu odnětí svobody.⁷⁰

Zaměříme-li se na pojem „odsouzení“ z pohledu Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, je patrné, že čl. 5 odst. 1 písm. a) má na mysli odsouzení coby následné opatření plynoucí z určitého protiprávního jednání pachatele, tedy spáchání deliktu. Naopak nelze zde shledat vztah s preventivními bezpečnostními opatřeními, o kterých již dříve soud rozhodl a která spočívají v uvěznění.⁷¹ Evropský soud pro lidská práva definuje termín „odsouzení“ v tom smyslu, že se jedná o dostatečným i takové odsouzení, které dosud nenabývalo právní moci. Pakliže je v souladu s právem vnitrostátním obviněná osoba na základě nepravomocného rozsudku o odsouzení stále ve vazbě, nelze již hovořit o institutu „zbavení svobody“ v návaznosti na čl. 5 odst. 1 písm. c), nýbrž se zde jedná již o uvěznění na základě soudního odsouzení ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. a) EÚLP.⁷²

5.1.2 Čl. 5 odst. 1 písm. b) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

„b) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby proto, že se nepodrobila rozhodnutí vydanému soudem podle zákona, nebo proto, aby bylo zaručeno splnění povinností stanovené zákonem“

Hlavním smyslem citovaného ustanovení je zaručení toho, aby bylo zamezeno zbavení svobody jedince jinak, nežli prostřednictvím zajištění výkonu specifických povinností, které nesmí mít charakter trestu.⁷³

⁷⁰ Rozsudek ESLP ve věci Weeks v. Spojené království, rozsudek ze dne 2. 3. 1987, ke stížnosti č. 9787/82

⁷¹ Rozsudek ESLP ve věci Guzzardi v. Itálie, rozsudek z 6. 11. 1980, ke stížnosti č. 7367/76

⁷² Rozsudek ESLP ve věci Punzelt v. Česká republika, rozsudek ze dne 25. 4. 2000 (nepublikován), ke stížnosti č. 31315/96

⁷³ HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Praha: Linde, 2003

Ze shora uvedené dikce čl. 5 odst. 1 písm. b) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vyplývají celkem dva oddělené důvody, prostřednictvím jejichž naplnění lze v souladu s Úmluvou jedince zákonně zatknout či jinak zbavit svobody.

Prvním z takto formulovaných důvodů je, jak dle textu ustanovení vidno, **„nepodrobení se rozhodnutí“**, které bylo vydáno soudem. Takové rozhodnutí, které bylo soudem vydáno, logicky obsahuje určitou povinnost, jejíž splnění je vyžadováno. Orgány Úmluvy v předchozích letech užívaly důvodu „nepodrobení se rozhodnutí“ ve věcech, kdy nebyla konkrétním adresátem akceptována rozhodnutím stanovená povinnost, týkající se zejména ukládání pokuty, nařízení lékařské prohlídky či další opatření související s omezením volného pohybu osob etc.⁷⁴ Obecně lze tedy říci, že zbavení svobody ve smyslu ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. b) bude legální v tom případě, pokud mu bude předcházet soudní rozhodnutí ukládající povinnému splnění konkrétní povinnosti. V tomto ohledu je však žádoucí a v podstatě nutné, aby orgány aplikujícího státu shledaly ve věci vždy určitou rovnováhu mezi důrazem na zajištění podrobení se rozhodnutím uložené povinnosti a mezi smyslem práva na osobní svobodu, resp. bezpečnost.⁷⁵ V této návaznosti hraje takřka hlavní roli princip proporcionality.⁷⁶

Druhým z případů, kdy Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod považuje zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody za zákonné, je situace nutnosti zbavení osobní svobody ve smyslu **„zaručení splnění povinnosti“**, jež byla orgánem státu konkrétnímu subjektu uložena. V souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva by se mělo jednat o povinnost značně jedinečného charakteru, a to povinnost konkrétní, která je k tíži osoby povinné. Účelem takového zbavení svobody musí však být následování zájmu státu na splnění konkrétní povinnosti, přičemž cílem zbavení svobody není sankce za její předcházející nerespektování.⁷⁷

⁷⁴ Rozsudek ESLP ve věci Gatt v. Malta, rozsudek ze dne 27. 7. 2010, ke stížnosti č. 28221/08

⁷⁵ REPÍK, Bohumil. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002

⁷⁶ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

⁷⁷ Rozsudek ESLP ve věci Gatt v. Malta, rozsudek ze dne 27. 7. 2010, ke stížnosti č. 28221/08

Příkladem, který Evropský soud pro lidská práva považuje v souvislosti s uložením povinností konkrétnímu subjektu za dostatečně specifický k přistoupení k institutu „zbavení svobody“, je např. kauza Sarigiannis v. Itálie, kdy se jednalo o uložení povinnosti spolupráce s vyšetřujícími orgány, přestože zde chybělo u osoby povinné jakékoliv podezření ze spáchání trestného činu⁷⁸, jako další specifické povinnosti považuje ESLP např. povinnost zajištění návratu vojáka, který utekl a snažil se vyhnout výkonu povinné vojenské služby⁷⁹, nebo dále např. povinnost svědka, aby se dostavil k výslechu.⁸⁰

5.1.3 Čl. 5 odst. 1 písm. c) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

„c) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání“

Ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. c) je již z podstaty věci zcela neoddělitelně spjata s donucovacími prostředky, kterými ten který stát v intencích své moci disponuje. Na mysli mám konkrétní možnost použití síly státních orgánů pro účely vyšetřování trestné činnosti a případného zabraňování v páchání takové činnosti. Jedná se tedy o určitou pravomoc státu, která je založena na možnosti zbavit svobody jednotlivce ještě před tím, nežli je soudním rozhodnutím o jeho vině a trestu formálně rozhodnuto. V souladu se shora citovaným ustanovením je ale možno konkrétního člověka na svobodě omezit jen v tom případě, že již bylo zahájeno trestní řízení.⁸¹ Pakliže bychom se na institut zahájení trestního řízení v souvislosti se zbavením osobní svobody zaměřili z pohledu právního řádu České

⁷⁸ Rozsudek ESLP ve věci Sarigiannis v. Itálie, rozsudek ze dne 5. 4. 2011, ke stížnosti č. 14569/05

⁷⁹ Rozsudek ESLP ve věci Erkus v. Turecko, rozsudek ze dne 29. 9. 2009, ke stížnosti č. 30326/03

⁸⁰ Rozsudek ESLP ve věci Khodorkovskiy v. Rusko, rozsudek ze dne 31. 5. 2011, ke stížnosti č. 5829/04

⁸¹ Rozsudek ESLP ve věci Ciulla v. Itálie, rozsudek ze dne 22. 1. 1990, ke stížnosti č. 11152/84

republiky, zásadními právními podklady jsou institut zajištění osoby podle § 26 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, dále institut zadržení v souladu s ustanovením § 75 až § 77 zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení (trestní řád) a v neposlední řadě také vazba podle § 67 a násl. téhož zákona.⁸²

Elementárním prvkem ochrany před zbavením svobody svévolí, který poskytuje čl. 5 odst. 1 písm. c) EÚLP a na kterém musí být zbavení svobody postaveno, je jednoznačně „**důvodné podezření**“. Je to právě institut „důvodného podezření“, který je předpokladem zákonného omezení či zbavení svobody ve smyslu shora citovaného ustanovení. Důvodné podezření totiž presumuje přítomnost jistých skutečností a informací, které vyvolávají v nezainteresovaném objektivním pozorovateli dojem, že se v daném případě podezřelý dopustil trestného činu. Otázkou je, jestli je možno každé podezření považovat za podezření důvodné. V rozsudku Fox, Campbell a Hartley v. Spojené království Evropský soud pro lidská práva dovodil, že důvodné podezření závisí vždy na veškerých možných aspektech a rysech toho kterého konkrétního případu.⁸³

Hovoříme-li o stupni podezření, zmíněné ustanovení nepočítá se zajištěním dostatečných důkazů k tomu, aby mohlo být vzneseno obvinění. Na mysli mám nashromáždění důkazů v době, kdy dochází k zatčení či zadržení podezřelého. Nutno podotknout, že podklady, na nichž bylo založeno podezření, nemusí být kvalifikovány stejným stupněm jako podklady, jež jsou nezbytné k tomu, aby bylo odůvodněno odsouzení či jen vzneseno obvinění.⁸⁴

„Trestný čin, jehož spáchání je nutno zabránit formou uvalení vazby na podezřelého, musí být „konkrétní a jasně vymezený“ a musí být součástí trestního zákona dotčeného státu.“⁸⁵ Pojem „trestného činu“ má ale z pohledu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod povahu

⁸² Bulletin advokacie, 6-7/2003. Vydává Česká advokátní komora. Repík Bohumil: Je institut policejního zajištění v souladu s Evropskou úmluvou o lidských právech?

⁸³ Rozsudek ESLP ve věci Fox, Campbell a Hartley v. Spojené království, rozsudek ze dne 30. 8. 1990, ke stížnosti č. 12244/86

⁸⁴ Rozsudek ESLP ve věci Murray v. Spojené království, rozsudek velkého senátu ze dne 28. 10. 1994, ke stížnosti č. 14310/88

⁸⁵ HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Praha: Linde, 2003, str. 121

autonomního termínu, přičemž nelze tvrdit, že jeho konkrétní vymezení závisí pouze na subsumpci pod skutkovou podstatu v rámci práva vnitrostátního, ale také na povaze trestného činu a přísnosti sankce, která je za jeho spáchání pachateli uložena.⁸⁶

Dalším důvodem zbavení svobody jedince v souladu se shora uvedeným ustanovením EÚLP, po institutu „důvodného podezření ze spáchání trestného činu“, je „**zabránění ve spáchání trestného činu**“. Základem možnosti předvedení jednotlivce z důvodu zabránění ve spáchání trestného činu je domněnka, že se k takovému trestnému činu schyluje a takovému jednání je tak nutno zamezit. Evropský soud pro lidská práva dovedl, že část ustanovení týkající se zbavení svobody ve smyslu zabránění ve spáchání trestného činu nelze chápat coby určitý prostředek prevence např. proti soustavnému páchaní trestné činnosti členy organizované skupiny, jejíž členové jsou ztělesněním trvalejší hrozby páchaní trestné činnosti. Zabránění ve spáchání trestného činu je v souladu s právním názorem ESLP nutno vnímat coby nástroj k zamezení spáchání konkrétního trestného činu.⁸⁷ Takový názor ESLP pramení zejména z použití jednotného čísla „trestný čin“ v ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. c) EÚLP a dále také ze samotného smyslu a poselství článku 5 EÚLP, jímž je zajištění, aby nebyl nikdo své svobody svévolně zbaven.⁸⁸

Nasadě je však v této souvislosti otázka, zdali je zbavení osobní svobody za účelem zabránění spáchání trestného činu v tomto případě pouze překažení trestného činu ve fázi přípravy či pokusu, pro což se následně vede tak jako tak trestní řízení. Odpovědí může být citace ze zprávy jedné z přípravných konferencí k EÚLP: „*za určitých okolností může být nutné, aby se zabránilo určité osobě spáchat trestný čin, i když jednání, jímž byl projeven úmysl spáchat jej, samo o sobě zakládá trestný čin*“⁸⁹

⁸⁶ Rozsudek ESLP ve věci Schmutz v. Rakousko, rozsudek ze dne 23. 10. 1995, ke stížnosti č. 15523/89

⁸⁷ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

⁸⁸ Rozsudek ESLP ve věci Guzzardi v. Itálie, rozsudek z 6. 11. 1980, ke stížnosti č. 7367/76

⁸⁹ REPÍK, Bohumil. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002, str. 221

Třetím důvodem, pro nějž je možno ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. c) EÚLP zbavit jedince svobody je „**zabránění v útěku po spáchání trestného činu**“. Tento zákonný důvod je dostatečně výmluvný již za použití jazykového výkladu, nicméně v tomto případě se v plné míře ztotožňují s tvrzením JUDr. J. Kmece a jeho kolektivu v názoru, že tento důvod zbavení svobody je svým způsobem ustanovením nadbytečným. Existují-li totiž důvodné obavy, že pachatel po spáchání trestného činu hodlá uprchnout, musí zde v logické rovině existovat také podezření, že ke spáchání takového trestného činu tímž pachatelem fakticky došlo. Zbavení svobody bude tedy možné v takové situaci vždy odůvodnit již v souladu s důvodem prvním, tedy „důvodným podezřením ze spáchání trestného činu“.⁹⁰

5.1.4 Čl. 5 odst. 1 písm. d) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

„d) jiné zbavení svobody nezletilého na základě zákonného rozhodnutí pro účely výchovného dohledu nebo jeho zákonné zbavení svobody pro účely jeho předvedení před příslušný orgán“

Zbavení osobní svobody nezletilého pro účely „výkonu výchovného dohledu“ a pro účely jeho „předvedení před příslušný orgán“ jsou dvěma důvody, které Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod shledává zákonnými, přičemž v majoritní části případů smluvních států Úmluvy se označení „nezletilý“ vztahuje, v souladu s příslušnými právními řády, na osoby do věku 18 let.⁹¹ Věková hranice však není EÚLP striktně stanovena, a tak rozhodující význam má v tomto směru právní úprava vnitrostátní toho kterého žalovaného státu.

V případě situace zbavení svobody nezletilého z důvodu nutnosti výkonu „**výchovného dohledu**“ není možno tento institut vykládat výhradně ve formě

⁹⁰ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

⁹¹ HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Praha: Linde, 2003

třídního vyučování. Normovaný dohled by měl zahrnovat celou řadu výchovných aspektů, které by ve své podstatě nahradily ve většině případů nedostatečnou, či dokonce zcela absentující, výchovu rodičovskou. Účelem takového zbavení svobody mladistvých či nezletilých je zejména jejich vlastní prospěch a ochrana. Lze tedy tvrdit, že výkonu výchovného dohledu lze podrobit i takový subjekt, který již dovršil povinnou základní školní docházku.⁹² Nutno dodat, že esenciálním předpokladem pro zbavení svobody nezletilého je akutní potřeba poskytnutí výchovného dohledu. Pakliže totiž zařízení, v němž je nezletilý držen, takovým výchovným dohledem nedisponuje, nelze v takovém případě použít výjimku plynoucí z čl. 5 odst. 1 písm. d) EÚLP.⁹³

Druhým důvodem, který státní orgány v souladu se shora citovaným ustanovením EÚLP opravňuje ke zbavení svobody nezletilého, je účel jeho „**předvedení před příslušný orgán**“. Cílem tohoto ustanovení je postihnout svou působností takové situace, kdy je svoboda nezletilému zbavena za účelem předvedení před příslušný orgán, avšak ne z důvodu podezření ze spáchání trestného činu (v takovém případě by se přistoupilo k opatření vnitrostátních orgánů dle čl. 5 odst. 1 písm. c) EÚLP), nýbrž za účelem odloučení nezletilého z vlivu pro něho škodlivého prostředí.⁹⁴ Příklad takového zbavení svobody nezletilého představuje věc Boumar v. Francie, kdy se jednalo o zbavení svobody mladistvého v podobě jeho několikahodinového zadržení pro účely soudního rozhodnutí, které mělo určit, do jakého výchovného zařízení bude problematický subjekt poslán.⁹⁵

⁹² Rozsudek ESLP ve věci Koniarska v. Spojené Království, rozsudek ze dne 12. 10. 2000, ke stížnosti č. 33670/96

⁹³ Rozsudek ESLP ve věci Ichin a další v. Ukrajina, rozsudek ze dne 21. 12. 2010, ke stížnosti č. 28189/04

⁹⁴ HARRIS, D., O'BOYLE, M., BATES, E. & BUCKLEY, C.: Law of the European Convention on Human Rights, Oxford: University Press, 2009

⁹⁵ Rozsudek ESLP ve věci Bouamar v. Belgie, rozsudek ze dne 29. 2. 1988, ke stížnosti č. 9106/80

5.1.5 Čl. 5 odst. 1 písm. e) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

„e) zákonné držení osob, aby se zabránilo šíření nakažlivé nemoci, nebo osob duševně nemocných, alkoholiků, narkomanů nebo tuláků“

Ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. e) EÚLP, jež je shora citováno, se zabývá možností vnitrostátních orgánů za určitých podmínek zadržet a internovat osoby duševně nemocné, alkoholiky, narkomany, tuláky či osoby, u nichž existuje riziko šíření nakažlivé nemoci.

Nejčastějšími případy, kdy se Evropský soud pro lidská práva zabývá shora uvedeným ustanovením, jsou stížnosti na porušení zadržení osob **duševně nemocných**. EÚLP ve svých ustanoveních nikterak pozitivně ani negativně nevymezuje, jaké osoby lze považovat za osoby duševně nemocné a obecně takovou definici nelze přesně pro dlouhodobější účely stanovit, vzhledem k tomu, že význam termínu „duševní nemoci“ se vyvíjí v souvislosti s vývojem výzkumů na poli psychiatrie a zároveň dochází postupem času také k odlišným názorům a pohledům společnosti na osoby duševně nemocné. Společnost se pomocí výzkumů každou další dekádu přizpůsobuje na problematiku duševních chorob a globálně dochází ke společenské akceptaci osob duševně nemocných a k pochopení jejich problematiky.⁹⁶ Nelze ovšem za duševně nemocnou označit každou osobu, jejíž názory a chování se vymykají soudobým konvencím, které převažují v moderní společnosti.⁹⁷

K tomu, aby mohla být osoba prohlášena za „duševně nemocnou“ a z tohoto titulu zbavena v souladu s ustanovením čl. 5 odst. 1 písm. e) EÚLP svobody, musí být splněny následující podmínky:

1. Spolehlivé prokázání duševní nemoci dané osoby, tj. prokázání duševní choroby před příslušným orgánem, a to na základě odborného lékařského posudku.

⁹⁶ Rozsudek ESLP ve věci Winterwerp v. Nizozemsko, rozsudek ze dne 24. 10. 1979, ke stížnosti č. 6301/73

⁹⁷ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

2. Duševní choroba, která byla dostatečně prokázána, musí dosahovat stanoveného stupně a druhu, který je vyžadován k možnosti takovou osobu zadržet.
3. Setrvání v držení konkrétní duševně nemocné osoby pouze v souvislosti s trváním jeho duševní poruchy.⁹⁸

Velmi důležité je v této souvislosti uvážení jednajících orgánů, jelikož je žádoucí, aby byla učiněna primárně veškerá opatření méně invazivního charakteru a pakliže by tato byla shledána nedostatečnými, poté by se teprve mělo přistoupit k institutu zbavení svobody, tedy ke krajnímu řešení. Důraz je ESLP kladen na prokázání nezbytnosti takové zásahu do osobní svobody formou jejího zbavení, obzvláště vzhledem k choulostivosti takového aktu vůči osobě, jejíž psychická stránka je v jistých ohledech narušena.⁹⁹

Dalším z výjimek čl. 5 odst. 1 písm. e) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, kdy lze osobu zbavit svobody, je zamezení „**šíření nakažlivé nemoci**“. Lze konstatovat, že v případě zbavení svobody pro šíření nakažlivé nemoci jsou podmínky pro zadržení takové osoby velice podobné, jako je tomu v případě předchozím, tedy zbavení svobody osoby duševně nemocné. Evropský soud pro lidská práva v tomto ohledu vyzdvihuje dvě zásadní podmínky, jejichž splnění je pro zbavení svobody jedince zásadní:

1. Šíření nakažlivé nemoci představuje nebezpečí pro veřejné zdraví a bezpečnost.
2. Opatření méně invazivního charakteru nebyla shledána dostatečnými pro ochranu bezpečnosti a veřejného zdraví.¹⁰⁰

⁹⁸ Rozsudek ESLP ve věci Sabeva v. Bulharsko, rozsudek ze dne 10. 6. 2010, ke stížnosti č. 44290/07

⁹⁹ Rozsudek ESLP ve věci Sabeva v. Bulharsko, rozsudek ze dne 10. 6. 2010, ke stížnosti č. 44290/07

¹⁰⁰ Rozsudek ESLP ve věci Enhorn v. Švédsko, rozsudek ze dne 25. 1. 2005, č. 56529/00

Jedním ze stěžejních judikátů ESLP ve věci zbavení svobody za účelem zabránění šíření nakažlivých nemocí je zcela nepochybně rozsudek *Enhorn v. Švédsko*, kdy se v roce 1994 stěžovatel dozvěděl o svém onemocnění virem HIV. Vzhledem k tomu, že nerespektoval pokynů lékařů k zabránění dalšího šíření nemoci, byl na základě soudního rozhodnutí umístěn do povinné izolace v jednom z ústavních zařízení. Toto opatření mu bylo až do roku 2001 s jistou pravidelností stále znovu ukládáno, nicméně stěžovatel z ústavu mnohokrát uprchl a od roku 1994 do roku 2001 zde strávil asi „jen“ 18 měsíců. V této věci došel ESLP k závěru, že povinná izolace stěžovatele nebyla použita coby poslední možné řešení k zabránění šíření nakažlivé nemoci, navíc byla opakovanými rozhodnutími o umístění stěžovatele do povinné izolace porušena požadovaná rovnováha mezi nezbytným zabráněním šíření nakažlivé nemoci a právem stěžovatele na osobní svobodu. Stěžovatel tak nebyl opakovaně zbaven svobody v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. e) EÚLP.¹⁰¹

Další výjimkou, kdy je možné zbavit osobu svobody v souladu se zákonem a zároveň s EÚLP, je kategorie „**alkoholiků**“. V tomto ohledu nám Úmluva rovněž neposkytuje vysvětlení pojmu „alkoholik“, proto je nutné se pro vymezení termínu obrátit znovu na Evropský soud pro lidská práva. Alkoholika ESLP svou judikaturou označuje jako osobu se závislostí na alkoholu. „Zároveň je však v čl. 5 odst. 1 písm. e) EÚLP použit v kontextu jiných kategorií osob, mezi nimiž existuje určitá vazba v tom směru, že mohou být zbaveny svobody buď za účelem poskytnutí lékařské péče, nebo na základě úvah vycházejících z určité sociální politiky anebo na základě obou – lékařských i sociálních – typů důvodů.“¹⁰² Lze tedy tvrdit, že osoby závislé na alkoholu je možno omezit na jejich svobodě nejen z důvodu veřejného zájmu, ale také, a to zejména, pro jejich vlastní „dobro“.¹⁰³

Podle judikatury související s mnou zkoumaným ustanovením čl. 5 odst. 1 písm. e) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je rovněž umožněno, aby byly na svobodě omezeny rovněž takové osoby, které sice nejsou lékařským posudkem označeny za alkoholiky, nicméně jejich

¹⁰¹ Rozsudek ESLP ve věci *Enhorn v. Švédsko*, rozsudek ze dne 25. 1. 2005, č. 56529/00

¹⁰² KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012, str. 494

¹⁰³ Rozsudek ESLP ve věci *Witold Litwa v. Polsko*, rozsudek ze dne 4. 4. 2000, ke stížnosti č. 26629/95

chování po požití alkoholických nápojů představuje veřejnou hrozbu pro okolní společnost, ale také jistá rizika pro ně samotné. Takový právní názor ESLP nelze vykládat ve smyslu oprávnění vnitrostátního orgánu zbavit svobody jakoukoli osobu, která požívá alkohol. Přesnější termín by v takovém případě byl spíše „zneužití“ alkoholu, které přináší hrozbu jak pro veřejnost, tak pro osobu jedající pod vlivem alkoholu. Zbavení svobody tak představuje spíše dohled státu, který pomáhá zmírnit případné negativní důsledky jednání jedince, jehož kroky jsou vedeny myslí, ovlivněnou alkoholem.¹⁰⁴

S podobnou situací jako v předcházejícím případě se setkáváme v případě, kdy je možno omezit osobní svobodu osobě označované jako „**narkoman**“. Není překvapením, že ani v tomto ohledu nám Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod neposkytuje vodítko k přesnějšímu zařazení osoby narkomana. ESLP dosud neměl mnoho možností rozhodovat ve věci, týkající se zbavení osobní svobody narkomanů, nicméně z logických úvah zde lze velice pravděpodobně očekávat obdobné rysy v rozhodování případů narkomanů a případů alkoholiků.¹⁰⁵ Lze tedy objektivně konstatovat, že je možno dovodit podmínky zbavení svobody narkomanů z velice podobného předcházejícího institutu, tedy že je možno omezit na osobní svobodě nejen osobu, u níž byla lékařským posudkem shledána závislost na drogách a jiných omamných látkách, ale také osobu, jež se nachází ve stavu způsobeném užíváním drog či jiných omamných látek, přičemž chování takové je hrozbou pro veřejnost či „zdrogovanou“ osobu samotnou.¹⁰⁶

Poslední skupinou, kterou je v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. e) EÚLP možno zbavit za určitých podmínek svobody, jsou „**tuláci**“. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod pojem „tulák“ rovněž blíže nespécifikuje, nicméně v tomto případě není ani možné dohledat definici tohoto termínu, kterou by podával Evropský soud pro lidská práva. Ve věci *De Wilde, Ooms a Versyp v. Belgie* se ESLP pouze ztotožňuje s definicí pojmu „tulák“,

¹⁰⁴ Rozsudek ESLP ve věci *Witold Litwa v. Polsko*, rozsudek ze dne 4. 4. 2000, ke stížnosti č. 26629/95

¹⁰⁵ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

¹⁰⁶ HARRIS, O'BOYLE, BATES, & BUCKLEY: *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford: University Press, 2009

kteřou poskytují ustanovení belgického trestního zákoníku: „*osoba, která nemá stále bydliště, prostředky k zajištění obživy ani řádné podnikání či povolání*“ a v tomto smyslu považuje osoby naplňující zmíněné charakteristiky osoby, které spadají pod definici pojmu „*tulák*“ ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. e) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.¹⁰⁷

5.1.6 Čl. 5 odst. 1 písm. f) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

„ f) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby, aby se zabránilo jejímu nepovolenému vstupu na území nebo osoby, proti níž probíhá řízení o vyhoštění nebo vydání.“

Poslední případ, kdy je možno zákonným způsobem zbavit jedince svobody, je uveden v čl. 5 odst. 1 písm. f) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. *„Pojmy vyhoštění a vydání jsou užívány v zásadě promiscue, pokud z kontextu neplyne, že je jeden nebo druhý termín užit ve svém specifickém významu. Tam, kde není na místě rozlišovat, je povětšinou zvolen termín „vyhoštění“, podobně je tomu v judikatuře ESLP; neznamená to tedy nezbytně, že totéž neplatí pro případy vydání (extradice).“*¹⁰⁸

V tomto ohledu nutno podotknout, že účelem zajištění osoby je v tomto případě primárně ochrana bezpečnosti konkrétního státu a zejména jeho veřejný pořádek. S problematikou zákonného zatčení či jiného zbavení osobní svobody souvisí velmi úzce institut zajištění cizince.¹⁰⁹

Prvním důvodem shora citovaného ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. f), kdy lze omezit subjektu svobodu, je účel **„zabránění nepovolenému vstupu na území“**. Jedním z práv každého státu, které je právem nepopíratelným

¹⁰⁷ Rozsudek ESLP ve věci De Wilde, Ooms a Versyp v. Belgie, rozsudek pléna ze dne 18. 6. 1971, ke stížnosti č. 2832/66

¹⁰⁸ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012, str. 495

¹⁰⁹ Právní rozhledy, 11/2008. Vyhnálek Ladislav: Omezení osobní svobody ve světle ústavních principů: k ústavní konformitě zajištění cizince. Praha: C.H. Beck.

a suverénním, je právo kontroly vstupu a pobytu cizinců na území toho kterého státu. Tomuto právu zcela přirozeně odpovídá také možnost zadržet ty osoby, u nichž stát pociťuje obavy či podezření, že se jedná o imigranty vstupující na území státu na základě azylové žádosti či způsobem jiným. Takové zadržení osob se statutem imigranta či žadatelů o azyl v dané zemi by mělo být tedy v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. f).¹¹⁰ Z rozsudku ESLP ve věci Saadi v. Spojené království vyplývá právní názor, z něhož vyplývá, že pakliže není dotyčné osobě státem uděleno povolení ke vstupu, může být tato zadržena a omezena na svobodě za účelem „zabránění jejímu nepovolenému vstupu“.¹¹¹

Zadržení osoby, a tedy omezení její svobody, za účelem zabránění jejího nepovoleného vstupu na území státu však automaticky neznamená, že byl tento akt proveden ve shodě s čl. 5 odst. 1 písm. f) EÚLP. Domnívám se, že v tomto okamžiku je opět žádoucí poukázat na judikaturu ESLP, konkrétně rozsudek ve věci Rashed v. Česká republika¹¹², v němž ESLP shledal následující podmínky, které je třeba ze strany státu dodržet, aby se jednalo o zbavení svobody jedince v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. f) EÚLP:

1. Zbavení osobní svobody jedince musí být dle článku 5 EÚLP, jehož smyslem je ochrana práva na svobodu a zaručení, aby osobní svoboda jednotlivce nebyla omezena svévolně.
2. Aby bylo zamezeno svévolnému zbavení svobody jedince, je třeba, aby zbavení svobody proběhlo v dobré víře při současném dodržení účelu, tj. zamezení dotyčné osobě v nepovoleném vstupu na cizí území.
3. Je nutné, aby okolnosti zbavení svobody cizince byly přiměřené charakteru věci, neboť se nejedná o zadržení podezřelého ze spáchání

¹¹⁰ Rozsudek ESLP ve věci Saadi v. spojené království, rozsudek velkého senátu ze dne 29. 1. 2008, ke stížnosti č. 13229/03

¹¹¹ Rozsudek ESLP ve věci Saadi v. spojené království, rozsudek velkého senátu ze dne 29. 1. 2008, ke stížnosti č. 13229/03

¹¹² Rozsudek ESLP ve věci Rashed v. Česká republika, rozsudek ze dne 27. 11. 2008, ke stížnosti č. 298/07

trestného činu, ale o cizince, kteří z valné většiny případů opouští svou vlast ze strachu o vlastní život.¹¹³

4. Doba, po níž trvá držení cizince, nesmí být delší než doba, která adekvátně odpovídá dosažení požadovaného záměru.¹¹⁴
5. Je nutné, aby každé zadržení či zatčení cizince ve smyslu zbavení jeho svobody v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. f) EÚLP mělo rovněž svůj právní základ a oporu ve vnitrostátním právu.¹¹⁵
6. Vnitrostátní právní úprava související se zbavením svobody osoby za účelem zabránění jejího vstupu na území státu musí být dostatečně přístupný a přesný, v souladu s principy právního státu, eliminující riziko svévole.^{116 117}

V ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. f) EÚLP nalézáme kromě institutu zbavení svobody jedince z důvodu zabránění jejího vstupu na území státu také možnost státu zbavit osobu svobody z důvodu probíhajícího **„řízení o vyhoštění nebo vydání“** do státu jiného.

EÚLP ve svém čl. 5 odst. 1 písm. f) nepožaduje za nutné, aby byla každá osoba, proti které probíhá řízení o vyhoštění, zbavena svobody z důvodu obav státu, že by tato uprchla či páchala trestnou činnost.¹¹⁸ ESLP se domnívá, že je naprosto dostačující skutečností samotný běh řízení o vyhoštění, přičemž není rozhodující, zdali samotné rozhodnutí o vyhoštění osoby je či není ve shodě s právem vnitrostátním či EÚLP. Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře rovněž konstatuje, že pro prohloubení určité právní jistoty je nutné, aby rozhodnutí o vyhoštění obsahovalo konkrétní předpoklady, minimálně

¹¹³ Rozsudek ESLP ve věci Tabesh v. Řecko, rozsudek ze dne 26. 11. 2009, ke stížnosti č. 8256/07

¹¹⁴ Rozsudek ESLP ve věci Abou Amer v. Rumunsko, rozsudek ze dne 24. 5. 2001, ke stížnosti č. 14521/03

¹¹⁵ Rozsudek ESLP ve věci S.D. v. Řecko, rozsudek ze dne 26. 11. 2009, ke stížnosti č. 53541/07

¹¹⁶ Rozsudek ESLP ve věci Shamsa v. Polsko, rozsudek ze dne 27. 11. 2003, ke stížnosti č. 45355/99

¹¹⁷ Rozsudek ESLP ve věci Rashed v. Česká republika, rozsudek ze dne 27. 11. 2008, ke stížnosti č. 298/07

¹¹⁸ Rozsudek ESLP ve věci Chahal v. Spojené království, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 11. 1996, ke stížnosti č. 22414/93

by mělo takové splňovat podmínku obsažení skutečnosti, do které země by měla být dotyčná osoba vyhoštěna.¹¹⁹

Je nutné, aby samotné řízení týkající se vyhoštění či vydání osoby, neprobíhalo jen cestou formální stránky věci, nýbrž aby příslušné orgány činily kroky vedoucí k zajištění uskutečnění účelu zbavení svobody ve formě vyhoštění či vydání dotyčné osoby. „V tomto ohledu je přesnější anglické znění Úmluvy, které na rozdíl od francouzské autentické verze a českého překladu nehovoří pouze o osobě, „proti níž probíhá řízení o vyhoštění nebo vydání“ („contre laquelle une procédure d’expulsion ou d’extradition es tan cours“), ale o osobě, proti níž jsou podnikány kroky s cílem ji vyhostit nebo vydat („against whom action is being taken with a view to deportation or extradition“).“¹²⁰

Zbavení svobody v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. f), jak výše uvedeno, lze odůvodnit pouze skutečností, že v daném čase probíhá řízení o vyhoštění či vydání dotčené osoby. Takové zbavení svobody dotčené osoby a její zadržování však nelze odůvodnit v tom případě, že není řízení o vyhoštění či vydání osoby vedeno s náležitou péčí.¹²¹ Podmínky řízení, konkrétně míry, do jaké probíhá řízení s náležitou péčí, posuzuje ESLP dle totožných parametrů jako je tomu v případě práva na přiměřenou délku trvání vazby, které je obsaženo v čl. 5. Odst. 3 EÚLP, viz. podkapitola 5.2.2

5.2 Záruky osoby omezené v souladu s čl. 5 odst. 2 - 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Článek 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v sobě skýtá dvě odlišné skupiny ustanovení. Jednak to jsou podmínky, za nichž je pokládáno zbavení svobody za zákonné a za druhé tzv. procesní záruky, které jsou poskytnuty osobě, která je svobody zbavena. Jak název této podkapitoly napovídá, v této části se budu zabývat druhou z výše zmíněných skupin.

Jednotlivá ustanovení odstavců 2 – 5 pátého článku EÚLP v sobě zahrnují záruky osob, jež byly svobody zbaveny na základě ustanovení prvního odstavce

¹¹⁹ Rozsudek ESLP ve věci M. a další v. Bulharsko, rozsudek ze dne 26. 7. 2011, ke stížnosti č. 41416/08

¹²⁰ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012, str. 498

¹²¹ Rozsudek ESLP ve věci Chahal v. Spojené království, rozsudek velkého senátu ze dne 15.11.1996, ke stížnosti č. 22414/93

téhož článku. Souhrnně lze říci, že některé ze záruk obsažených v odst. 2 – 5 se vztahují na veškeré případy zbavení svobody dle prvního odstavce, jiné je možno aplikovat výhradně na ty osoby, které se nacházejí ve vyšetřovací vazbě na základě běžícího trestního řízení.¹²² Odstavec 2 požaduje, aby byl zatčený neprodleně seznámen s důvody zbavení svobody, odstavec 3 je úpravou postavení osob, které jsou podezřelé ze spáchání trestného činu, přičemž jim poskytuje záruky urychleného předvedení před soudce, odstavec 4 opravňuje zatčeného podat návrh na zahájení řízení ohledně zákonnosti zatčení, a konečně odstavec 5 ukládá státům, které dotyčnou osobu nezákonně zadržely, aby jí poskytly přiměřené odškodnění.¹²³

5.2.1 Čl. 5 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

„2. Každý, kdo je zatčen, musí být seznámen neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, s důvody svého zatčení a s každým obviněním proti němu.“

Jak z citovaného ustanovení čl. 5 odst. 2 EÚLP plyne, každá osoba, jež je zbavena svobody dle odst. 1 téhož článku by měla vědět, proč k zadržení došlo. Toto ustanovení je v podstatě základem systému ochrany, jenž je poskytován čl. 5. Je nutné, aby každé zadržené osobě byly sděleny a objasněny veškeré skutkové i právní důvody jejího zadržení, a to prostým srozumitelným jazykem tak, aby se zadržená osoba byla schopna v případě potřeby obrátit na příslušný soud za účelem zpochybnění aktu zbavení svobody. Upřesňující výraz „**neprodleně**“ v tomto případě ale neznamená povinnost zasahujícího orgánu obeznámit osobu v plné míře o důvodech jejího zadržení při okamžiku samotného zákroku, přičemž Evropský soud pro lidská práva shledal dostačujícím, jsou-li zadržené osobě v momentě zadržení poskytnuty pouze obecné a základní

¹²² HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Praha: Linde, 2003

¹²³ ČAPEK, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část, Úmluva. Praha: Linde, 2010

informace o důvodech zadržení.¹²⁴ V tomto případě se tedy netoleruje prodlení s objasněním důvodů osobě zadržené v řádech dnů, naopak akceptovatelným se ještě jeví prodlení v rámci několika hodin po faktickém zásahu.¹²⁵

Dále je nutné, aby byla zadržená osoba informována o skutečnosti, že se změnilы důvody, pro které byla zbavena svobody,¹²⁶ případně o skutečnosti, že zde existují další možná obvinění, jež mohou ovlivnit případné prodloužení doby, po níž je dotyčná osoba zbavena svobody.¹²⁷ Důkazní břemeno leží ve věcech stížností pro porušení čl. 5 odst. 2 EÚLP ovšem na státech, které jsou povinny doložit, že byla zadržená osoba s důvody zadržení dostatečně seznámena.¹²⁸

Pakliže budeme hovořit o formě podání dostatečných informací a důvodů zadržené osobě, ESLP na ní nikterak exaktně nebazíruje. Příkladem volné ruky státu v tomto ohledu je případ *Muradverdiyev v. Ázerbajdžán*, kdy ESLP argumentoval, že stěžovatel, coby zadržená osoba, mohl získat představu, z čeho je podezírán na základě otázek, jež mu byly vyšetřujícím orgánem podávány pro účely výslechu.¹²⁹ V dalším z případů ESLP shledal, že si stěžovatel musel být vědom, z jakého činu je podezírán vzhledem ke skutečnosti, že se jednalo o trestný čin s úmyslným zaviněním. Tím chtěl Soud poukázat na fakt, že stěžovatel musí vědět nejlépe, co skutečně spáchal a jakým způsobem.¹³⁰

¹²⁴ Rozsudek ESLP ve věci *Fox, Campbell a Hartley v. Spojené království*, rozsudek ze dne 30. 8. 1990, ke stížnosti č. 12244/86

¹²⁵ Rozsudek ESLP ve věci *Galiani v. Rumunsko*, rozsudek ze dne 10. 6. 2008, ke stížnosti č. 69273/01

¹²⁶ Rozsudek ESLP ve věci *Abdolkhani a Karimniav. Turecko*, rozsudek ze dne 22. 9. 2009, ke stížnosti č. 30471/08

¹²⁷ Rozsudek ESLP ve věci *Leva v. Moldavsko*, rozsudek ze dne 15. 12. 2009, ke stížnosti č. 12444/05

¹²⁸ Rozsudek ESLP ve věci *Kaboulov v. Ukrajina*, rozsudek ze dne 19. 11. 2009, ke stížnosti č. 41015/04

¹²⁹ Rozsudek ESLP ve věci *Muradverdiyev v. Ázerbajdžán*, rozsudek ze dne 9. 12. 2010, ke stížnosti č. 16966/06

¹³⁰ Rozsudek ESLP ve věci *Korkmaz a další v. Turecko*, rozsudek ze dne 21. 3. 2006, ke stížnosti č. 35979/97

5.2.2 Čl. 5 odst. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

„3. Každý kdo je zatčen, nebo jinak zbaven svobody v souladu s ustanovením odstavce 1 písm. c) tohoto článku, musí být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci a má právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení. Propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotčená osoba dostaví k přelíčení.“

Vyjma nároku osoby, jež byla na základě ustanovení čl. 5 odst. 1 zbavena svobody, na seznámení se s důvody a příčinami zbavení svobody, má dále osoba zadržovaná v souladu s ustanoveními čl. 5 odst. 1 v souvislosti s trestním řízením právo být ihned předvedena před soudce nebo jinou úřední osobu a být tak souzena v adekvátní lhůtě či propuštěna na svobodu.¹³¹

Z pohledu struktury shora citovaného ustanovení lze usoudit, že se jedná o dva separované instituty. Jednak časový úsek prvních několika hodin následujících po zatčení, kdy je osoba ve spektru pravomoci orgánů státu, a za druhé časový úsek vymezený před potenciálním soudním řízením, v průběhu kterého je možno podezřelou osobu držet ve vazbě či propustit. Tyto dvě odlišné časové periody nejsou dle ESLP logicky ani časově spojeny.¹³²

Z výkladu ustanovení čl. 5 odst. 3 lze vyčíst, že se práva v něm zaručená vztahují pouze na osoby, které byly zbaveny svobody na základě čl. 5 odst. 1 písm. c) EÚLP. Pokud však soud dovodí, že nebyly z jakéhokoli důvodu naplněny podmínky pro zbavení svobody v souladu s tímto ustanovením, neznamená to pro osobu svobody ztrátu práv zaručených odst. 3.¹³³

Časové určení lhůty, která je mezní pro předvedení zadržované osoby před soudce či jinou úřední osobu, je v čl. 5 odst. 3 vágně specifikována slovem

¹³¹ HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Praha: Linde, 2003

¹³² Rozsudek ESLP ve věci McKay v. Spojené království, rozsudek velkého senátu ze dne 3. 10. 2006, ke stížnosti č. 543/03, § 31

¹³³ Rozsudek ESLP ve věci Tsygonyi v. Ukrajina, rozsudek ze dne 24. 11. 2011, ke stížnosti č. 19213/04, § 67, § 72

„**ihned**“. Tento termín představuje tedy dobu trvání a rychlost, s jakou je osoba před soudce či jinou úřední osobu předvedena. Tuto rychlost je žádoucí posuzovat s ohledem ke smyslu a významu článku 5 v porovnání s posláním EÚLP ve smyslu ochrany osobní svobody, kterým je zejména zabránění svévolného zbavení svobody jednotlivce.¹³⁴ Nutno v tomto ohledu konstatovat stanovisko ESLP, kdy je nutné vždy posuzovat konkrétní okolnosti dané věci, je-li zkoumáno respektování čl. 5 odst. 3 EÚLP. *„Tyto okolnosti však nemohou mít na druhou stranu takovou váhu, aby bylo zasaženo do samotné podstaty práva chráněného čl. 5 odst. 3.“*¹³⁵

Pakliže bychom přistoupili ke gramatickému výkladu zkoumaného ustanovení, mohli bychom snadno dojít k závěru, že buď je nutno státními orgány provést v přiměřené lhůtě řízení se zadrženou osobou, nebo je nutno dotyčnou osobu propustit na svobodu během řízení. V souladu s tvrzením Evropského soudu pro lidská práva však předmětné ustanovení takto vykládat nelze a je záhodno zasadit význam do kontextu čl. 5 EÚLP obecně. V souvislosti s tím, že se dotyčná osoba nachází ve vazbě, jsou orgány státu povinny uvážit, zdali je doba, kterou strávil obviněný ve vazbě před tím, než byl vynesena rozsudek, přiměřená, nebo zdali byla osoba zbavená svobody nucena obětovat více, než od ní bylo za daných okolností možno požadovat, s přihlédnutím na institut presumpce nevin. Podtrženo, sečteno; doba, již stráví osoba obviněná ve vazbě, nesmí být výrazně prodlužována přes mez, která je objektivně chápána coby adekvátní.¹³⁶

Nutno připomenout, že propuštění z vazby je vždy preferováno. Až do chvíle, kdy je vyhlášen odsuzující rozsudek, je totiž obviněný považován za nevinného. Posláním ustanovení čl. 5 odst. 3 je tedy preference propuštění z vazby ve chvíli, kdy již její další trvání není přiměřené okolnostem zadržení.¹³⁷

¹³⁴ Rozsudek ESLP ve věci Brogan a další v. Spojené království, rozsudek pléna ze dne 29. 11. 1988, ke stížnosti č. 11209/84, § 58

¹³⁵ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012, str. 507

¹³⁶ Rozsudek ESLP ve věci Wemhoff v. Německo, rozsudek ze dne 27. 6. 1968, č. 2122/64, § 4, § 5

¹³⁷ Rozsudek ESLP ve věci Dombek v. Polsko, rozsudek ze dne 12. 12. 2006, ke stížnosti č. 75107/01, § 61

Legalita zbavení svobody, v tomto případě v souvislosti s čl. 5 odst. 1 písm. c), se posuzuje nejen ve chvíli, kdy k takovému zbavení fakticky dojde, ba naopak je nutné ji posuzovat také po celou dobu, kdy je z příslušného důvodu svoboda omezována. Z toho vyplývá, že lze čl. 5 odst. 3 Úmluvy porušit i v případě, kdy dojde k překročení nejvyšší možné délky vazby dle vnitrostátního práva, ačkoli by za takových podmínek považoval Evropský soud pro lidská práva takovou délku doby vazby ještě za přiměřenou.¹³⁸

Coby počátek běhu lhůty vazby je považován okamžik, kdy fakticky dojde k omezení svobody, ať už zatčením či zadržením, nikoli však moment, kdy dojde k formálnímu rozhodnutí o vzetí osoby omezené do vazby. Evropský soud pro lidská práva v jednom ze svých rozhodnutí shledal, že za počátek běhu lhůty vazby je nutno považovat také okamžik, kdy dojde k zadržení orgány státu cizího v souvislosti s vydáním mezinárodního zatykače.¹³⁹

Co se týče vymezení konce lhůty vazby, ESLP se odmítl ztotožnit s výkladem anglického znění EÚLP, podle něhož vazba končí ve chvíli, kdy je obviněný postaven před soudce či jinou úřední osobu. ESLP přitom vychází z francouzského znění textu EÚLP, z kterého lze dovodit, že není důvod, proč by trvání vazby nemělo pokračovat až do chvíle vyhlášení rozsudku o vině a trestu.¹⁴⁰

Pro shrnutí informací o čl. 5 odst. 3 je záhodno ještě jednou sumarizovat jeho základní myšlenku; Vazbu a její trvání a přiměřenost je možno hodnotit pouze a výhradně na základě konkrétních a specifických okolností toho kterého případu. Obdobně, jako je tomu v případě nároku na projednání věci v přiměřené lhůtě, nelze určit žádné mantinely určení, co je a není přiměřené. Je tedy vždy na uvážení vnitrostátních orgánů, aby určily a posoudily okolnosti případu a následně s nimi naložily tak, aby nebyl porušen lidsko-právní charakter věci

¹³⁸ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

¹³⁹ Rozsudek ESLP ve věci Český v. Česká republika, rozsudek ze dne 6. 6. 2000, ke stížnosti č. 33644/96, § 71

¹⁴⁰ Rozsudek ESLP ve věci Wemhoff v. Německo, rozsudek ze dne 27. 6. 1968, ke stížnosti č. 2122/64, § 6 - § 8

a porušena práva dotčené osoby na osobní svobodu a bezpečnost, plynoucí z čl. 5 EÚLP.¹⁴¹

Domnívám se, že je záhodno zde uvést některé důvody, které ESLP shledal coby akceptovatelné pro vzetí dotčené osoby do vazby a pro argumentaci jejího případného dalšího prodlužování až do zahájení soudního řízení:

- Podezření ze spáchání trestného činu
- Nebezpečí útěku
- Riziko maření výkonu spravedlnosti
- Riziko spáchání dalších trestných činů
- Ochrana veřejného pořádku¹⁴²

5.2.3 Čl. 5 odst. 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

„4. Každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné.“

Z ustanovení čtvrtého odstavce článku 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod plyne oprávnění osob, které byly zbaveny svobody, k přezkoumání jak hmotně-právních, tak procesních podmínek, za nichž byly zbaveny svobody ve smyslu EÚLP. V tomto smyslu je na soudním orgánu, aby přezkoumal veškerá hlediska, zejména jejich soulad s vnitrostátní právní úpravou, ale také okolnosti celého případu včetně důvodů, které byly příčinou zbavení svobody dotčené osoby.¹⁴³

Ustanovení shora citovaného článku požaduje splnění jistých procesně-právních zásad, o nichž lze hovořit také jako o zásadách spravedlivého řízení,

¹⁴¹ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

¹⁴² REPÍK, Bohumil. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002

¹⁴³ Rozsudek ESLP ve věci Brogan a další v. Spojené království, rozsudek pléna ze dne 29. 11. 1988, ke stížnosti č. 11209/84

kteřé jsou zakotveny v čl. 6 EÚLP, nicméně se mohou mírně lišit, a to v návaznosti na ten který druh zbavení svobody.¹⁴⁴

I v případě, že Evropský soud pro lidská práva coby příslušný orgán shledá, že se v konkrétní věci jedná o zbavení svobody, které není ve shodě s čl. 5 odst. 1 Úmluvy, není tímto zproštěn své případné povinnosti projednat potenciální námitku ohledně porušení čl. 5 odst. 4 EÚLP. Jedná se totiž o samostatná oddělená ustanovení, a tak každý, jehož svoboda byla omezena či zbavena, ať už v souladu či v rozporu se zákonem, je oprávněn nechat prošetřit a přezkoumat legalitu takového zbavení či omezení svobody soudní cestou.¹⁴⁵ Poměrně významně podmiňující je v tomto smyslu však skutečnost, zda byla dotyčná osoba zbavena svobody ve smyslu EÚLP, v opačném případě nelze ustanovení čl. 5 odst. 4 EÚLP aplikovat.¹⁴⁶

ESLP uvedl, že čl. 5 odst. 4 EÚLP poskytuje procesní ochranu nejen proti zbavení svobody, ale také proti dalšímu trvání a pokračování takového zbavení, které se mohlo stát, i po splnění veškerých zákonných podmínek, následně nezákonným a ztratit tak svou oporu v odůvodnění. *„Zejména požadavky urychlenosti a periodické soudní kontroly v přiměřených intervalech, ve smyslu čl. 5 odst. 4 a judikatury ESLP, mají své opodstatnění v tom, že zajišťují, že zadržaná osoba nemusí být vystavena nebezpečí, že zůstane zadržována i dlouho poté, co její zbavení svobody přestalo být ospravedlnitelné.“*¹⁴⁷

ESLP ve své judikatuře prezentuje svůj právní názor na problematiku datování lhůty k přezkumu zákonnosti zbavení svobody tak, že počátek lhůty vymezuje dnem, kdy je k příslušnému soudu podán opravný prostředek

¹⁴⁴ Rozsudek ESLP ve věci Wassink v. Nizozemsko, rozsudek ze dne 27. 9. 1990, ke stížnosti č. 12535/86

¹⁴⁵ Rozsudek ESLP ve věci De Wilde, Ooms a Versyp v. Belgie, rozsudek pléna ze dne 18. 6. 1971, ke stížnosti č. 2832/66, § 73

¹⁴⁶ Rozsudek ESLP ve věci Storek v. Německo, rozsudek ze dne 16. 6. 2005, ke stížnosti č. 61603/00, § 28

¹⁴⁷ Rozsudek ESLP ve věci Shishkov v. Bulharsko, rozsudek ze dne 9. 1. 2003, ke stížnosti č. 38822/97, § 88

nebo žádost o propuštění na svobodu, přičemž končí dnem vyhlášení konečného rozhodnutí, resp. dnem doručení rozhodnutí osobě stěžovatele.¹⁴⁸

Významnou roli hraje v případě ustanovení čl. 5 odst. 4 EÚLP charakter „**urychlenosti přezkumu**“. Z textu EÚLP přesnější vyjádření nezískáme, a tak je třeba se opět zaměřit na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. Stěžejním atributem, na nějž je třeba v případě vymezení pojmu „urychlenosti“ brát zřetel, je specifičnost, tedy specifičnost každého odlišného případu, jelikož je třeba, aby soud respektoval právo na urychlené přezkoumání zákonnosti zbavení svobody s ohledem na okolnosti jednotlivých odlišných případů. Obecně je ale vzhledem k charakteru věci žádoucí, aby řízení proběhlo v čase co možná nejkratším.¹⁴⁹

5.2.4 Čl. 5 odst. 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

„5. Každý, kdo byl obětí zatčení nebo zadržení v rozporu s ustanoveními tohoto článku, má nárok na odškodnění.“

Každá osoba, jejíž práva a svobody založené Úmluvou byly porušeny, by měla mít na vnitrostátní úrovni k dispozici takové prostředky, které umožňují nápravu. S tím souvisí zároveň povinnost, která je založena čl. 35 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, kdy je nutné takové prostředky vyčerpat, nežli osoba podá stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva.¹⁵⁰

Skutečnost, že byla svoboda jedince zbavena nezákonným způsobem, je posuzována zejména ve smyslu čl. 5 EÚLP, nicméně je možno věc posoudit

¹⁴⁸ Rozsudek ESLP ve věci Raducu v. Rumunsko, rozsudek ze dne 21. 4. 2009, ke stížnosti č. 70787/01, § 79

¹⁴⁹ Rozsudek ESLP ve věci Rizzotto v. Itálie, rozsudek ze dne 24. 4. 2008, ke stížnosti č. 15349/06, § 31

¹⁵⁰ KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

rovněž v rámci předpisu vnitrostátního práva za předpokladu, je-li to pro poškozeného příznivější.¹⁵¹

Odškodnění je přiznáváno za porušení práv, jež jsou zaručena čl. 5 odst. 1 – 4 EÚLP a kterého se poškozený dovolává. Pakliže je však namítáno porušení čl. 5 odst. 3 EÚLP vzhledem k nepřiměřeně dlouhé vazbě, nelze naplnit požadavek ve smyslu čl. 5 odst. 3 EÚLP z toho důvodu, že dotčená osoba je odškodněna v souladu s vnitrostátním právem automaticky, z titulu zproštění obžaloby.¹⁵² Jiný scénář nastává v případě, kdy je právo odškodnění vázáno na zproštění obžaloby, nicméně je vnitrostátním právem stanoveno, že odškodnění obsahuje zároveň případné zadostiučinění za zbavení svobody formou vazby.¹⁵³

Vzhledem ke skutečnosti, že čl. 5 odst. 5 je zárukou práva na odškodnění, je tento porušen i v případě, že stěžovatel tento svůj nárok uplatňuje, ale odškodnění se nedomůže, přestože došlo k porušení jeho práv plynoucích z čl. 5 EÚLP.¹⁵⁴

Přestože Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod přesnou částku, která představuje odškodnění, neurčuje, z judikatury ESLP je zřejmé, že tato nemůže být libovolná. Částka, kterou stěžovatel obdrží v rámci vnitrostátního řízení, by neměla být významně nižší, nežli částka, kterou Evropský soud pro lidská práva sám v podobných věcech přiznává.¹⁵⁵ Obecně lze však říci, že odškodnění, odpovídající újmě jak za materiální tak morální újmu, by měla odpovídat takové sumě, aby mohlo plnit roli odškodňovací, nikoli jen symbolickou.¹⁵⁶

¹⁵¹ Rozsudek ESLP ve věci Bouamar v. Belgie, rozsudek ze dne 29. 2. 1988, ke stížnosti č. 9106/80

¹⁵² Rozsudek ESLP ve věci Yesilyurt v. Turecko, rozsudek ze dne 23. 2. 2010, ke stížnosti č. 15649/05, § 19

¹⁵³ Rozsudek ESLP ve věci Staykov v. Bulharsko, rozsudek ze dne 12. 10. 2006, ke stížnosti č. 49438/99, § 108

¹⁵⁴ Rozsudek ESLP ve věci R.L. a M.-J. v. Francie, rozsudek ze dne 19. 5. 2004, ke stížnosti č. 44568/98, § 135 - § 138

¹⁵⁵ Rozsudek ESLP ve věci Cristina Boicenco v. Moldavsko, rozsudek ze dne 27. 9. 2011, ke stížnosti č. 25688/09, § 43, § 44

¹⁵⁶ HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Praha: Linde, 2003

6 Exkurz k institutu ochrany osobní svobody v České republice

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod obsahuje celou řádku lidsko-právních ustanovení a garancí, jež jsou závazné a poskytují ochranu občanům těch států, které EÚLP přijaly. Mezi tyto státy patří rovněž Česká republika, která zakotvuje Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod do svého právního řádu prostřednictvím čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky. Stejně jako ostatní státy EÚLP má však také Česká republika svou vlastní právní úpravu, jejímž předmětem jsou lidská práva a základní svobody. Jedná se o ústavní zákon č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod.

Budu-li se zabývat otázkou osobní svobody a její garancí ve smyslu Listiny základních práv a svobod, stěžejním článkem je čl. 8 LZPS. Právě koncepce tohoto článku rozšiřuje garance zaručené Ústavou ČR ohledně nedotknutelnosti člověka coby lidské bytosti a zejména coby fyzického subjektu. S ohledem na čl. 8 LZPS můžeme institut osobní svobody dát do souvislosti s interpretací některých dalších ustanovení LZPS (pro příklad čl. 9 a 10 LZPS), v širším pojetí svobodného bytí, prosperity a aktivity jedince.¹⁵⁷ V užším slova smyslu lze osobní svobodu v obsahovém smyslu čl. 8 LZPS chápat jako principiální a konkrétní ochranu z procesního hlediska, proti zásahu moci státu.¹⁵⁸

Lze tedy říci, že čl. 8 zajišťuje ochranu osobní svobody v jejím tradičním pojetí, zejména ve smyslu garancí, jež poskytuje procesní hledisko trestního práva. Jedná se tedy o ochranu člověka, považovanou za jednu z dílčích lidských svobod, ležících např. vedle svobody pohybu a pobytu, myšlení, náboženské svobody, projevu apod.¹⁵⁹

Z článku 8 LZPS, konkrétně z jeho odstavců 2 – 6, vyplývá, že ochranou osobní svobody se rozumí zejména ochrana člověka před tím, aby byla jeho

¹⁵⁷ KLÍMA, K. Ústavní právo. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2004

¹⁵⁸ KLÍMA, K. Ústavní právo. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2004

¹⁵⁹ PAVLÍČEK, V., a kolektiv. Ústavní právo a státověda. Praha: Linde, 2004

svoboda fyzicky omezena, či úplně odňata v rozporu s ústavně založenými podmínkami, tedy podmínkami, které opravňují orgány státu omezit v mezích zákona jedince na jeho svobodě.

6.1 Čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod

„(1) Osobní svoboda je zaručena.“

V prvním odstavci čl. 8 LZPS je upraveno zásadní hledisko obecného principu, který zajišťuje ochranu integrity jedince, konkrétně její nedotknutelnost jak po duševní, tak fyzické stránce. V Listině základních práv a svobod nenalezneme, stejně jako tomu je v EÚLP, žádné pozitivní vymezení pojmu „osobní svoboda“. Z výkladu Listiny je však očividné, že lze osobní svobodu chápat coby součást svobody obecné, kterou je nutno pojímat ve smyslu širokého prostoru lidské existence a lidského vývoje, jenž je Listinou charakterizován jako prostor ústavní a prostor osobní svobody jedince.¹⁶⁰

Osobní svoboda je vystavěna celou řadou prolínajících se principů, které nacházíme jak v LZPS, tak v Ústavě a jiných zákonných úpravách. Hlavními takovými principy jsou zejména zákaz diskriminace, princip rovnosti, presumpce nevinny, proporcionalita, subsidiarita, zachování lidské důstojnosti, princip fakultativnosti a další.¹⁶¹

Čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod výslovně zaručuje osobní svobodu. Tuto zákonnou dikci je možno chápat coby vyjádření ústavní povinnosti státu k poskytování ochrany osobní svobody pod hrozbou sankce, v případě porušení takové povinnosti. Stát tak symbolizuje garanci nedotknutelnosti osobní integrity člověka. Je tedy jen a pouze na státu, aby se držel závazku respektovat a zabezpečovat právo svých občanů na osobní svobodu a zároveň činil veškerá opatření vedoucí k maximalizaci ochrany jedince před svévolí v oblasti zásahů

¹⁶⁰ KLÍMA, K., a kolektiv. Komentář k Ústavě a listině. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2005

¹⁶¹ KLÍMA, K., a kolektiv. Komentář k Ústavě a listině. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2005

do osobní svobody jedince. Stát je tak povinen zajišťovat všechna nutná zákonodárná, správní a další jiná opatření, aby mohlo být ústavně zakotvené právo na osobní svobodu občany státu realizováno, a to v souladu s Listinou. Je tedy nutné dbát, aby výkon opatření vztahující se k omezení osobní svobody a způsob jeho provedení byl činěn výhradně v souladu se standardy a principy, které jsou založeny normami vnitrostátního i mezinárodního práva.¹⁶²

Z dikce ustanovení čl. 8 odst. 1 LZPS nutno vyzdvihnout slůvko „zaručuje“. Jedná se v podstatě o symbol neuchopitelnosti osobní svobody, která poukazuje na nutnost vnímat tuto jako prostor svobodného pohybu člověka, jeho vývoje a žití. Osobní svoboda je zaručena Listinou všem bez rozdílu v souladu s principem zákazu diskriminace, ať už rasové, náboženské, politické nebo pohlavní. Vymezení pojmu osobní svoboda v podstatě vymezuje určité meze, kam až může stát zasáhnout a za jakých podmínek, v souvislosti s omezováním osobní svobody.¹⁶³

6.2 Čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

„(2) Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.“

Shora citovaný odstavec představuje jednu ze základních zásad trestního stíhání, potažmo trestního řízení jako takového – stíhání ze zákonných důvodů a zákonem stanoveným způsobem. Toto ustanovení by mělo vyloučit stíhání bez důvodu a zároveň garantovat, že stát nebude do základních práv jedince zasahovat, není-li takový zásah bezpodmínečně nutný.¹⁶⁴

¹⁶² GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V. Ústavní systém České republiky: Základy Českého ústavního práva. Praha: Prospektrum, 2002

¹⁶³ KLÍMA, K., a kolektiv. Komentář k Ústavě a listině. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2005

¹⁶⁴ KLÍMA, K., a kolektiv. Komentář k Ústavě a listině. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2005

Pojmem „stíhání“ je chápáno soudní stíhání trestní, které upravuje trestní řád. Ten určí důvody i způsob, jakým bude stíhání vedeno. Institut trestního stíhání má svůj základ v § 160 trestního řádu. Účelem je zejména neprodlené zahájení trestního řízení za předpokladu, že došlo ke spáchání trestného činu a dále zabránění trestního stíhání v případech, kde pro takové stíhání nejsou zákonné důvody.¹⁶⁵ Jedná se o specifickou expresi zásady trestního stíhání z důvodů stanovených zákonem dle LZPS a § 2 odst. 1 trestního řádu. V podstatě lze hovořit o vyjádření nejdůležitější zásady trestního řízení, zásady zákonného procesu, jež je v trestním řádu uvedena mezi zásadami jako první.¹⁶⁶

Listina zakládá dvě esenciální podmínky:

- **Zákonné důvody** – představují v zákoně zakotvené hmotně-právní podmínky
- **Způsob stanovený zákonem** – spočívá v postupu, jenž musí být v zákoně uveden (bližší úpravu lze nalézt v trestním řádu)

Otázku zbavení osobní svobody LZPS chápe jen velmi obecně, přičemž neuvádí specifičtější druhy zbavení osobní svobody. Z tohoto důvodu je tak žádoucí odkázat na EÚLP, konkrétně jednotlivá ustanovení čl. 5, kde lze nalézt taxativní výčet jednotlivých forem omezení a zbavení osobní svobody. Listina tedy pouze stanovuje zákonné důvody a zákonem stanovený způsob.¹⁶⁷

Druhá věta čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod v podstatě vylučuje „vězení pro dlužníky“, přičemž význam tohoto principu není omezen striktně gramatickým výkladem předmětného ustanovení, jehož dikce je odvozena od Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Své svobody totiž nesmí být nikdo zbaven v případě, že:

- Je sice svůj závazek schopen plnit, nicméně plnit nechce, pokud se tím současně nedopustil spáchání trestného činu (např. podvod)

¹⁶⁵ JELÍNEK, J. Trestní právo procesní. Praha: Eurolex Bohemia, 2002

¹⁶⁶ ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PŮRY, F. Trestní řád komentář. Praha: C.H. Beck, 1995

¹⁶⁷ KLÍMA, K., a kolektiv. Komentář k Ústavě a listině. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2005

- Nesplnil deliktní závazek (např. náhrada způsobené škody)¹⁶⁸

Tato ústavní garance tedy tvrdí, že nikdo nesmí být zbaven své osobní svobody pro porušení závazku vyplývajícího ze soukromoprávních vztahů. Pakliže nesplnění takové civilní obligace nenaplnuje znaky skutkové podstaty trestného činu, není možno takové jednání sankcionovat omezením svobody.¹⁶⁹

6.3 Čl. 8 odst. 3 Listiny základních práv a svobod

„(3) Obviněného nebo podezřelého z trestného činu je možno zadržet jen v případech stanovených v zákoně. Zadržaná osoba musí být ihned seznámena s důvody zadržení, vyslechnuta a nejpozději do 48 hodin propuštěna na svobodu nebo odevzdána soudu. Soudce musí zadrženou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě, nebo ji propustit na svobodu.“

Institut zadržení je jedním z opatření, které slouží k tomu, aby byla zajištěna přítomnost obviněného za účelem trestního řízení. Smyslem zadržení je omezení osobní svobody na krátkou dobu, a to za účelem přezkoumání vazebních důvodů.¹⁷⁰

Zadržení podezřelé osoby vyšetřovatelem je upraveno v ustanovení § 75 trestního řádu. V případě, že existuje některý z důvodů vazby v souladu s § 67 trestního řádu a nelze rozhodnutí o vazbě opatřit předem pro neodkladnost věci, je vyšetřovatel oprávněn zadržet obviněného sám, přičemž mu tak vzniká povinnost neprodleně ohlásit takové zadržení státnímu zástupci.¹⁷¹ Návrh na vzetí do vazby musí být státním zástupcem podán tak, aby mohl být obviněný

¹⁶⁸ PAVLÍČEK, V., a kolektiv. Ústavní právo a státověda. Praha: Linde, 2004

¹⁶⁹ PAVLÍČEK, V., a kolektiv. Ústavní právo a státověda. Praha: Linde, 2004

¹⁷⁰ GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V. Ústavní systém České republiky: Základy Českého ústavního práva. Praha: Prospektrum, 2002

¹⁷¹ GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V. Ústavní systém České republiky: Základy Českého ústavního práva. Praha: Prospektrum, 2002

nejpozději do 48 hodin od zadržení odevzdán soudu. V opačném případě musí být propuštěn na svobodu.¹⁷²

V § 76 trestního řádu lze nalézt další institut zadržení osoby podezřelé. Osobu podezřelou totiž může vyšetřovatel zadržet v případech naléhavého charakteru i tehdy, nebylo-li jí dosud sděleno obvinění ve smyslu § 160 odst. 1 trestního řádu.¹⁷³ K zadržení takové osoby je potřebný předchozí souhlas státního zástupce, bez nějž lze osobu zadržet jen v takovém případě, jestliže věc již nelze více odkládat, jinými slovy byla-li osoba při trestném činu či úniku přímo přistižena.¹⁷⁴

Lhůta, která je stanovena policejním orgánům a státnímu zástupci, která vymezuje nutnost předání zadržené osoby soudu, byla až do roku 1998 stanovena na 24 hodin. První přímou novelizací Listiny byla však tato lhůta s účinností od 1. 1. 1999 prodloužena na 48 hodin.¹⁷⁵ Tato lhůta však činí i po novelizaci orgánům činným v trestním řízení nemalé problémy. V nezanedbatelném procentu případů orgány činné v trestním řízení totiž nestačí v dvoudenní lhůtě opatřit doklady potřebné k objektivnímu rozhodnutí o vazbě, a tak je nutno zadrženou osobu propustit zpět na svobodu.¹⁷⁶

6.4 Čl. 8 odst. 4 Listiny základních práv a svobod

„(4) Zatknout obviněného je možno jen na písemný odůvodněný příkaz soudce. Zatčená osoba musí být do 24 hodin odevzdána soudu. Soudce musí zatčenou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo ji propustit na svobodu.“

¹⁷² PAVLÍČEK, V., HŘEBEJK, J., KNAPP, V., KOSTEČKA, J., SOVÁK, Z. Ústava a ústavní řád ČR, 2 díl – Práva a svobody. Praha: Linde, 1996

¹⁷³ Právní rozhledy, 11/1998. Vantuch Pavel: Zadržena podezřelá osoba a její právo na obhajobu. Praha: C.H. Beck

¹⁷⁴ GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V. Ústavní systém České republiky: Základy Českého ústavního práva. Praha: Prospektrum, 2002

¹⁷⁵ PAVLÍČEK, V., a kolektiv. Ústavní právo a státověda. Praha: Linde, 2004

¹⁷⁶ GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V. Ústavní systém České republiky: Základy Českého ústavního práva. Praha: Prospektrum, 2002

Zatčením je v souladu s čl. 8 odst. 4 LZPS chápáno zadržení obviněného při současném krátkodobém omezení jeho osobní svobody. Účelem je předvedení zadržené osoby před orgán, jenž vydal příkaz k zatčení dotyčné osoby.¹⁷⁷

U zatčení se stejně jako u zadržení počítají lhůty na přesný čas, od konkrétního rozhodného okamžiku ke konkrétnímu okamžiku, a to od hodiny, kdy byla dotyčná osoba zadržena, resp. zatčena až do uplynutí lhůty. Nehraje přitom žádnou roli, zda konec lhůty připadá na svátek či jiný den pracovního volna.¹⁷⁸

Pakliže existuje některý z důvodů vazby ve smyslu § 67 písm. a) – c) trestního řádu, přičemž obviněnou osobu není možné předvolat, předvést ani jinak docílit její přítomnosti u výslechu, je na návrh státního zástupce vydán soudcem v přípravném řízení příkaz k zatčení obviněného.¹⁷⁹

6.5 Čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod

„(5) Nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu.“

Do vazby lze vzít pouze takovou osobu, jíž bylo sděleno obvinění. Lze říci, že institut vazby má fakultativní charakter, tudíž obviněný do vazby, za současného splnění vazebních podmínek ve smyslu § 67 písm. a) – c) trestního řádu, vzat být může, avšak nemusí. Pro vzetí obviněného do vazby je rozhodující existence obav, že dotyčná osoba uprchne, či se bude skrývat za účelem vyhnutí se trestnímu řízení a případnému trestu, a to obzvláště v těch případech, kdy nelze totožnost osoby ihned zjistit, osoba nemá trvalé bydliště nebo hrozí-li jí vysoký trest,¹⁸⁰ či obav že bude obviněná osoba ovlivňovat svědky, spoluobviněné

¹⁷⁷ GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V. Ústavní systém České republiky: Základy Českého ústavního práva. Praha: Prospektrum, 2002

¹⁷⁸ PAVLÍČEK, V., a kolektiv. Ústavní právo a státověda. Praha: Linde, 2004

¹⁷⁹ PAVLÍČEK, V., a kolektiv. Ústavní právo a státověda. Praha: Linde, 2004

¹⁸⁰ Fugitivní (útěková) vazba

nebo jinak mařit vyšetřování,¹⁸¹ nebo že bude obviněná osoba v předmětné trestné činnosti pokračovat, případně jí připravovaný trestný čin dokoná.¹⁸²

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyřizovat záležitosti týkající se vazby přednostně, s co možná největším urychlením a zároveň jsou rovněž povinny zkoumat v každém období trvání trestního stíhání, zdali vazební důvody stále trvají, nebo se změnilly.¹⁸³

Vazba může trvat v rámci přípravného řízení a řízení před soudem jen nezbytně dlouhou dobu. V případě, že by trvání vazby během přípravného řízení bylo delší než 6 měsíců, je možné, aby o dalším trvání vazby rozhodl na základě návrhu státního zástupce do jednoho roku soudce, nad lhůtu jednoho roku, nejvýše ale do 2 let, může rozhodnout senát.¹⁸⁴ Vazba v rámci přípravného řízení spolu s řízením před soudem nesmí přesáhnout dobu dvou let, přičemž o dalším nezbytně nutném prodloužení vazby již může rozhodnout pouze Nejvyšší soud ČR. Celkem vazba nesmí přesáhnout dobu tří let, v případech zvlášt' závažných trestných činů dobu čtyř let.¹⁸⁵

6.6 Čl. 8 odst. 6 Listiny základních práv a svobod

„ (6) Zákon stanoví, ve kterých případech může být osoba převzata nebo držena v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu. Takové opatření musí být do 24 hodin oznámeno soudu, který o tomto umístění rozhodne do 7 dnů. “

Poslední možnost státního zásahu do osobní svobody jedince, která je aprobována jak Listinou základních svobod, tak Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, nemá spojitost s trestněprávní rovinou věci.

¹⁸¹ Koluzní vazba

¹⁸² Předstižná vazba

¹⁸³ GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V. Ústavní systém České republiky: Základy Českého ústavního práva. Praha: Prospektrum, 2002

¹⁸⁴ KLÍMA, K., a kolektiv. Komentář k Ústavě a listině. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2005

¹⁸⁵ GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V. Ústavní systém České republiky: Základy Českého ústavního práva. Praha: Prospektrum, 2002

Čl. 8 odst. 6 LZPS je možností státních orgánů omezit jedince na jeho svobodě prostřednictvím jeho převzetí či držení v ústavní zdravotnické péči, a to bez souhlasu dotyčného jedince.

V souladu s § 38 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění zákona č. 167/2012 Sb., „*je možné pacienta bez jeho souhlasu nebo v případě nezletilého pacienta nebo pacienta zbaveného způsobilosti k právním úkonům bez souhlasu zákonného zástupce hospitalizovat, jestliže:*

a) mu

- 1. bylo pravomocným rozhodnutím soudu uloženo ochranné léčení formou lůžkové péče,*
- 2. je nařízena izolace, karanténa nebo léčení podle zákona o ochraně veřejného zdraví,*
- 3. je podle trestního řádu nebo občanského soudního řádu nařízeno vyšetření zdravotního stavu,*

b) ohrožuje bezprostředně a závažným způsobem sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky, pokud hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak, nebo“¹⁸⁶

V souladu s § 40 shora zmíněného zákona má zdravotnické zařízení povinnost převzít nemocnou osobu do své ústavní péče bez jejího písemného souhlasu z důvodů, které jsou uvedeny v odst. 4, a o tomto převzetí je zdravotnické zařízení povinno do 24 hodin informovat příslušný soud. Pakliže nemocná osoba dodatečně projeví souhlas s léčbou, její převzetí již není soudu třeba oznamovat.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění zákona č. 167/2012 Sb., § 37 odst. 1

¹⁸⁷ GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V. Ústavní systém České republiky: Základy Českého ústavního práva. Praha: Prospektrum, 2002

Nutno podotknout, že zdravotnické zařízení má možnost pacienta fyzicky omezit na jeho volném pohybu za použití prostředků specifikovaných v § 39 odst. 1 zákona o zdravotních službách, např. úchopem pacienta zdravotnickými pracovníky, omezením pacienta v pohybu ochrannými pásy nebo kurty, umístěním pacienta v síťovém lůžku, ochranným kabátkem či vestou omezující pohyb pacientových horních končetin a dalšími účinnými prostředky, přičemž tyto je možné použít pouze v případě odvracení bezprostředního ohrožení života, zdraví či bezpečnosti pacienta nebo jiných osob, a pouze po dobu, po kterou trvají důvody jejich použití.¹⁸⁸

V případě, je-li nutné vyšetřit psychický stav obviněného, je nutno k vyšetřování přizvat znalce z oboru psychiatrie. Není-li možné zjistit skutečný duševní stav obviněného jinak, je soud oprávněn v rámci přípravného řízení na návrh státního zástupce určit, aby bylo zahájeno pozorování obviněné osoby přímo ve zdravotnickém ústavu, kde je dotyčná osoba držena, případně nachází-li se tato ve vazbě, probíhá pozorováním zvláštním oddělení nápravného zařízení.¹⁸⁹

Soud má povinnost do 7 dnů vydat rozhodnutí, zdali bylo převzetí nemocného do ústavu bez jeho souhlasu ve shodě či v rozporu se zákonem. Následně je soud povinen ve lhůtě 3 měsíců rozhodnout, jestli je další držení nemocné osoby v ústavu přípustné, případně na jak dlouho.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění zákona č. 167/2012 Sb.

¹⁸⁹ KLÍMA, K., a kolektiv. Komentář k Ústavě a listině. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2005

¹⁹⁰ GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V. Ústavní systém České republiky: Základy Českého ústavního práva. Praha: Prospektrum, 2002

7 Závěr

Právní zakotvení lidských práv a základních svobod je možné v dnešní době rozlišovat podle úrovní, na nichž tyto úpravy působí, ať už je řeč o poli vnitrostátním, evropském či mezinárodním. Součástí lidsko-právních úprav všech shora uvedených úrovní je zcela po právu a neoddiskutovatelně institut ochrany osobní svobody jedince, který je určitou garancí absence svévole na poli omezování osobní svobody ze strany státu. Coby shrnutí veškerých poznatků, jež mi byly zpracováváním této práce vštípeny, vnímám osobní svobodu ve své elementární rovině a základním slova smyslu jako obecně garantovaný princip, který zajišťuje a poskytuje člověku komplexní ochranu integrity a nedotknutelnosti jak osobní, tak fyzické stránky člověka.

Cílem této práce bylo shromáždění co možná největšího počtu informací a dat, týkajících se pojmu „osobní svoboda“, a zároveň získání širšího obrázku současné teorie a praxe v omezování osobní svobody ze strany státních orgánů, ať už je takové v souladu či v rozporu s platnými právními předpisy. Tyto údaje a poznatky jsem získal nejen, avšak zejména, z judikatury soudů, přičemž se domnívám, že není nikterak odvážným tvrzením prohlášení, že je to právě soudní judikatura, která je v současné době takřka nejvýznamnějším pramenem práva v oblasti lidských práv a základních svobod. Prostředkem k dosažení mnou stanoveného cíle mi byly vyjma soudní judikatury také vnitrostátní a nadnárodní právní předpisy včetně jejich komentovaných vydání a v neposlední řadě rovněž odborná právní výuková literatura.

Za použití odborných pramenů s historickou a filozofickou tematikou jsem počátek práce věnoval dějinnému exkurzu k problematice lidských práv a svobody jako takové, přičemž jsem se za užití myšlenek světových myslitelů pokusil z mnoha úhlů pohledu zasvětit čtenáře do problematiky svobody a osobní svobody. Stěžejní a ústřední částí této diplomové práce, tedy výkladem „osobní svobody“ jednotlivými články Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, jsem plynule navázal na stručnou charakteristiku Úmluvy jako takové. Největší prostor byl tedy v této práci poskytnut institutu osobní svobody, zejména v návaznosti na čl. 4 a 5 Evropské úmluvy o ochraně základních práv a svobod.

Jak jsem již výše předeslal, zcela nezastupitelnou roli hrají ve smyslu výkladu jednotlivých ustanovení Úmluvy soudní rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva. Čl. 4 EÚLP se týká problematiky pseudohistorické kategorie zásahů do osobní svobody člověka ve formě otroctví, nevolnictví a nucených prací. Právní úprava Úmluvy není v ohledu otroctví a nevolnictví nikterak výřečná a bližší upřesnění pojmů nám nepřináší. V případě nucených nebo povinných prací však nalézáme v Úmluvě alespoň negativní definice. I přesto se domnívám, že úprava čl. 4 je naprosto dostačující, obzvláště jde-li ruku v ruce s judikaturou ESLP, která svými právními větami zcela dostatečně osvětluje veškeré nejasnosti a dotváří tak ucelený rozhodovací vzor v rámci dané problematiky. Pro dokreslení představy celistvosti právní úpravy jsem se neubráníl použití a bližšímu rozboru některých nejvýznamnějších rozhodnutí ESLP ve smyslu otroctví, nevolnictví a nucených nebo povinných prací.

V podobném duchu jsem se zabýval čl. 5 Úmluvy, jenž se zaměřuje zejména na procesní stránku trestního řízení, konkrétně případy legality omezení osobní svobody člověka ze strany orgánů činných v trestním řízení. Tento tematický oddíl jsem se vzhledem k jeho významu pokusil pojmut velmi podrobně, při současném detailnějším rozebrání jednotlivých odstavců zmíněného článku. Lze říci, že příslušné kapitoly a podkapitoly jsou zpracovány „komentářovou“ formou, přičemž hlavními použitými prameny zde byla stejně jako v předchozím případě zejména rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva spolu s odbornou literaturou. V případě úpravy omezení osobní svobody ve smyslu čl. 5 EÚLP se domnívám, že je tato zcela vyčerpávající. V tomto ohledu musím však znovu poukázat na stěžejní úlohu soudní judikatury, která blíže specifikuje konkrétní garance zaručené Úmluvou.

Obdobným způsobem, avšak formou stručného shrnutí, jsem se zaobíral právní úpravou ochrany osobní svobody v našich zeměpisných šířkách. Ústředním bodem mého zájmu se stala v tomto případě Listina základních práv a svobod, konkrétně ustanovení jejího osmého článku, týkající se záruk osobní svobody. Krom ustanovení o garanci osobní svobody čl. 8 Listiny upravuje, podobně jako EÚLP, některé procesní záruky osoby, které byla osobní svoboda omezena. Takto upravený institut osobní svobody je dle mého názoru zcela dostatečný, přesný a

exaktně tak vymezuje jednotlivá subjektivní práva obyvatel ČR bez jakýchkoli vágností. Osobně se domnívám, že společně s úpravou osobní svobody dle EÚLP jsou občanům ČR garantovány záruky osobní svobody ve značné míře, obsahující i četné prostředky obrany proti případnému porušení práv, jež jsou Listinou a Úmluvou deklarována.

Vzhledem k celkové obsahové náročnosti tématu této práce je přirozené, že jsem byl řadu souvisejících otázek bohužel nucen opomenout a do práce nezakomponovat, nicméně téma lidských práv a osobní svobody je mi, obzvláště z důvodu mé záliby v trestním právu, vcelku blízké, a tak si touto cestou ponechám „otevřená vrátka“ pro případné dopracování a rozšíření této práce pro účely dalšího studia.

Resumé

In this thesis, I discuss, as the name itself reveals, an institute of liberty, particularly in terms of international legal regulation of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms.

Legal guarantees of personal freedom and human rights in general are almost elementary precondition of promoting decent functioning of contemporary society. This issue is extremely large and it's not addressed just to the level of national legislativ but it goes far beyond. Therefore it's more than necessary to ensure the basic catalog of human rights and freedoms on a global scale. I finally chose the topic of this thesis especially because I see that the international element of supranational legislation, human rights and fundamental freedoms are such a positive trend that could someday guarantee the protection and guarantee of those rights and freedoms for all without distinction, not only the citizens of signatory states.

While i was choosing a topic, I also took into account the fact that I've been employed as an assistant in a law firm, whose main focus is except the civil law, especially the criminal law. They are in fact the substantive and procedural criminal law, to the institute of personal freedom, hence the restriction or deprivation of personal freedom to do the most.

Because of the thematic composition and structure of this dissertation I was hesitating for a long time how to build content, particularly with regard to the total vastness of the topic. The first part is dedicated to the general concept of freedom, its definition and some philosophical views. The following chapter deals with the definition of the concept of freedom and its connection with human rights in general, and of course had to mention also some historical aspects and opinions of the subject. I felt also obliged to provide at least the basic factual information concerning the human-law of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms.

A fundamental part of this thesis is anchored to the chapters 5th and 6th. These two chapters form the actual body of the thesis and they deal with the

definition of personal liberty within the meaning of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. The most important role in the meaning of Article 5 of the Convention which is a guarantee of personal recipients freedom, is the prevention of arbitrary deprivation of liberty. The Article 5 also ultimately provides a personal freedom and procedural safeguards to the person who was limited on his own personal freedom. Also the Article 4 of the Convention has a relationship with personal freedom, respectively its limitations. That's what I mentioned in one of chapters too. This chapter is consistently with the content of Article 4 focused on the issue of modern slavery, servitude and forced labor, and here I mentioned some of the most significant law case of the European Court of Human Rights.

The last section of my dissertation provides to the reader a simplified view of the institute of personal freedom in the Czech Republic, namely in terms of protection of personal freedom afforded by Article 8 of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms.

This thesis is written with the help of expert legal literature, national and international laws, but also with the help of selected judgments of the European Court of Human Rights. These rulings are the essential source of information for learning about the individual professional terminology, which are not in the provisions of personal freedom further specified. For this reason I put the emphasis to the judicial decisions and I consider them as the basic source from which the information for the purposes of this dissertation are drawn.

Seznam použité literatury

Publikace:

1. ANZENBACHER, A. Úvod do filozofie. Praha: Portál, 2010
2. BLECHA, I. Filosofie. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998
3. ČAPEK, J. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část, Úmluva. Praha: Linde, 2010
4. FILIP, J., SVATONĚ, J., ZIMEK, J. Základy státovědy. 3. opr. a zkrác. vyd. Brno, 2004
5. GERLOCH, A. Teorie práva. 4. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007
6. GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V. Ústavní systém České republiky: Základy Českého ústavního práva. Praha: Prospektrum, 2002
7. HARRIS, D., O'BOYLE, M., BATES, E. & BUCKLEY, C. Law of the European Convention on Human Rights, Oxford: University Press, 2009
8. HÖLLANDER, P. Základy všeobecné státovědy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009
9. HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Praha: Linde, 2003
10. JELÍNEK, J. Trestní právo procesní. Praha: Eurolex Bohemia, 2002
11. KLÍMA, K. Ústavní právo. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2004
12. KLÍMA, K., a kolektiv. Komentář k Ústavě a listině. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2005
13. KMEC, J. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012
14. LE GOFF, J. Kultura středověké Evropy. Praha: Vyšehrad, 2005

15. MACHALOVÁ, T. Úvod do právní filozofie. I. díl (Základní pojmy). Brno, 1998
16. PAVLÍČEK, V., a kolektiv. Ústavní právo a státověda. Praha: Linde, 2004
17. PAVLÍČEK, V., HŘEBEJK, J., KNAPP, V., KOSTEČKA, J., SOVÁK, Z. Ústava a ústavní řád ČR, 2 díl – Práva a svobody. Praha: Linde, 1996
18. RÁZKOVÁ, R. Dějiny právní filozofie. 2. přeprac. vyd. Brno, 1998
19. REPÍK, Bohumil. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002
20. ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F. Trestní řád komentář. Praha: C.H. Beck, 1995
21. TRONEČKOVÁ, M. Ochrana osobní svobody ve smyslu Listiny základních práv a svobod. Plzeň, 2008. Diplomová práce. Západočeská univerzita, Fakulta právnická. Vedoucí práce Monika Forejtová.
22. WEISCHEDEL, W. Skeptická Etika. Praha: Oikoymenh, 1999
23. WILD, S. E. Webster's New World law dictionary. Chichester: John Wiley & Sons, 2006

Odborné články:

1. Bulletin advokacie, 6-7/2003. Repík Bohumil: Je institut policejního zajištění v souladu s Evropskou úmluvou o lidských právech? Praha: Česká advokátní komora.
2. Právní rozhledy, 11/1998. Vantuch Pavel: Zadržaná podezřelá osoba a její právo na obhajobu. Praha: C.H. Beck.
3. Právní rozhledy, 11/2008. Vyhnálek Ladislav: Omezení osobní svobody ve světle ústavních principů: k ústavní konformitě zajištění cizince. Praha: C.H. Beck.

Právní předpisy:

1. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů č. 3, 5 a 8, ve znění sdělení č.41/1996 Sb., č. 243/1998 Sb. a č. 114/2004 Sb.m.s.
2. 1/1993 Sb. ústavní zákon České národní rady ze dne 16. prosince 1992, Ústava České republiky, ve znění Ústavních zákonů č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 448/2001 Sb., č. 395/2001 Sb., č. 515/2002 Sb., č. 319/2009 Sb. a č. 71/2012 Sb.
3. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
4. 120/1976 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí, ze dne 10.5.1976, o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
5. 165/1930 Sb., Úmluva o otroctví.
6. 506/1990 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o nucené nebo povinné práci (č. 29)
7. Zákon č. 40/2009 Sb, Trestní zákoník, v platném znění
8. Zákon č. 141/1961, O trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění
9. Zákon č. 273/2008 Sb. O Policii České republiky, v platném znění
10. Zákon 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), v platném znění

Judikatura:

1. Rozsudek ESLP ve věci Siliadin v. Francie, rozsudek ze dne 26. 7. 2005, ke stížnosti č. 73316/01
2. Rozsudek ESLP ve věci Van Droogenbroeck v. Belgie, rozsudek pléna ze dne 24. 6. 1982, ke stížnosti č. 7906/77

3. Rozsudek ESLP ve věci Seguin v. Francie, částečné rozhodnutí ze dne 7. 3. 2000, ke stížnosti č. 42400/98
4. Rozsudek ESLP ve věci Tremblay v. Francie, rozsudek ze dne 11. 9. 2007, ke stížnosti č. 37194/02
5. Rozsudek ESLP ve věci Van der Musselle v. Belgie, rozsudek ze dne 23.11. 1983, ke stížnosti č. 8919/80
6. Rozsudek ESLP ve věci McKay v. Spojené království, rozsudek velkého senátu ze dne 3. 10. 2006, ke stížnosti č. 543/03
7. Rozsudek ESLP ve věci Güven v. Turecko, rozsudek ze dne 30. 5. 2000, ke stížnosti č. 31847/96
8. Rozsudek ESLP ve věci Giorgi Nikolaishvili v. Gruzie, rozsudek ze dne 13. 1. 2009, ke stížnosti č. 37048/04
9. Rozsudek ESLP ve věci Engel etc. v. Nizozemí, rozsudek ze dne 8. 6. 1976, ke stížnosti č. 5100/71
10. Rozsudek ESLP ve věci Guzzardi v. Itálie, rozsudek z 6. 11. 1980, ke stížnosti č. 7367/76
11. Rozsudek ESLP ve věci Amuur v. Francie, rozsudek ze dne 25. 6. 1996, ke stížnosti č. 19776/92
12. Rozsudek ESLP ve věci Winterwerp v. Nizozemsko, rozsudek ze dne 24. 10. 1979, ke stížnosti č. 6301/73
13. Rozsudek ESLP ve věci Weeks v. Spojené království, rozsudek ze dne 2. 3. 1987, ke stížnosti č. 9787/82
14. Rozsudek ESLP ve věci Punzelt v. Česká republika, rozsudek ze dne 25. 4. 2000 (nepublikován), ke stížnosti č. 31315/96
15. Rozsudek ESLP ve věci Gatt v. Malta, rozsudek ze dne 27. 7. 2010, ke stížnosti č. 28221/08

16. Rozsudek ESLP ve věci Sarigiannis v. Itálie, rozsudek ze dne 5. 4. 2011, ke stížnosti č. 14569/05
17. Rozsudek ESLP ve věci Erkus v. Turecko, rozsudek ze dne 29. 9. 2009, ke stížnosti č. 30326/03
18. Rozsudek ESLP ve věci Khodorkovskiy v. Rusko, rozsudek ze dne 31. 5. 2011, ke stížnosti č. 5829/04
19. Rozsudek ESLP ve věci Ciulla v. Itálie, rozsudek ze dne 22. 1. 1990, ke stížnosti č. 11152/84
20. Rozsudek ESLP ve věci Fox, Campbell a Hartley v. Spojené království, rozsudek ze dne 30. 8. 1990, ke stížnosti č. 12244/86
21. Rozsudek ESLP ve věci Murray v. Spojené království, rozsudek velkého senátu ze dne 28. 10. 1994, ke stížnosti č. 14310/88
22. Rozsudek ESLP ve věci Schmutzer v. Rakousko, rozsudek ze dne 23. 10. 1995, ke stížnosti č. 15523/89
23. Rozsudek ESLP ve věci Koniarska v. Spojené Království, rozsudek ze dne 12. 10. 2000, ke stížnosti č. 33670/96
24. Rozsudek ESLP ve věci Ichin a další v. Ukrajina, rozsudek ze dne 21. 12. 2010, ke stížnosti č. 28189/04
25. Rozsudek ESLP ve věci Bouamar v. Belgie, rozsudek ze dne 29. 2. 1988, ke stížnosti č. 9106/80
26. Rozsudek ESLP ve věci Sabeva v. Bulharsko, rozsudek ze dne 10. 6. 2010, ke stížnosti č. 44290/07
27. Rozsudek ESLP ve věci Enhorn v. Švédsko, rozsudek ze dne 25. 1. 2005, č. 56529/00
28. Rozsudek ESLP ve věci Witold Litwa v. Polsko, rozsudek ze dne 4. 4. 2000, ke stížnosti č. 26629/95

29. Rozsudek ESLP ve věci De Wilde, Ooms a Versyp v. Belgie, rozsudek pléna ze dne 18. 6. 1971, ke stížnosti č. 2832/66
30. Rozsudek ESLP ve věci Saadi v. spojené království, rozsudek velkého senátu ze dne 29. 1. 2008, ke stížnosti č. 13229/03
31. Rozsudek ESLP ve věci Rashed v. Česká republika, rozsudek ze dne 27. 11. 2008, ke stížnosti č. 298/07
32. Rozsudek ESLP ve věci Tabesh v. Řecko, rozsudek ze dne 26. 11. 2009, ke stížnosti č. 8256/07
33. Rozsudek ESLP ve věci Abou Amer v. Rumunsko, rozsudek ze dne 24. 5. 2001, ke stížnosti č. 14521/03
34. Rozsudek ESLP ve věci S.D. v. Řecko, rozsudek ze dne 26. 11. 2009, ke stížnosti č. 53541/07
35. Rozsudek ESLP ve věci Shamsa v. Polsko, rozsudek ze dne 27. 11. 2003, ke stížnosti č. 45355/99
36. Rozsudek ESLP ve věci Chahal v. Spojené království, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 11. 1996, ke stížnosti č. 22414/93
37. Rozsudek ESLP ve věci M. a další v. Bulharsko, rozsudek ze dne 26. 7. 2011, ke stížnosti č. 41416/08
38. Rozsudek ESLP ve věci Galiani v. Rumunsko, rozsudek ze dne 10. 6. 2008, ke stížnosti č. 69273/01
39. Rozsudek ESLP ve věci Abdolkhani a Karimniav. Turecko, rozsudek ze dne 22. 9. 2009, ke stížnosti č. 30471/08
40. Rozsudek ESLP ve věci Leva v. Moldavsko, rozsudek ze dne 15. 12. 2009, ke stížnosti č. 12444/05
41. Rozsudek ESLP ve věci Kaboulov v. Ukrajina, rozsudek ze dne 19. 11. 2009, ke stížnosti č. 41015/04

42. Rozsudek ESLP ve věci Muradverdiyev v. Ázerbajdžán, rozsudek ze dne 9. 12. 2010, ke stížnosti č. 16966/06
43. Rozsudek ESLP ve věci Korkmaz a další v. Turecko, rozsudek ze dne 21. 3. 2006, ke stížnosti č. 35979/97
44. Rozsudek ESLP ve věci Tsygoniy v. Ukrajina, rozsudek ze dne 24. 11. 2011, ke stížnosti č. 19213/04
45. Rozsudek ESLP ve věci Brogan a další v. Spojené království, rozsudek pléna ze dne 29. 11. 1988, ke stížnosti č. 11209/84
46. Rozsudek ESLP ve věci Wemhoff v. Německo, rozsudek ze dne 27. 6. 1968, č. 2122/64
47. Rozsudek ESLP ve věci Dombek v. Polsko, rozsudek ze dne 12. 12. 2006, ke stížnosti č. 75107/01
48. Rozsudek ESLP ve věci Český v. Česká republika, rozsudek ze dne 6. 6. 2000, ke stížnosti č. 33644/96
49. Rozsudek ESLP ve věci Wassink v. Nizozemsko, rozsudek ze dne 27. 9. 1990, ke stížnosti č. 12535/86
50. Rozsudek ESLP ve věci Storck v. Německo, rozsudek ze dne 16. 6. 2005, ke stížnosti č. 61603/00
51. Rozsudek ESLP ve věci Shishkov v. Bulharsko, rozsudek ze dne 9. 1. 2003, ke stížnosti č. 38822/97
52. Rozsudek ESLP ve věci Raducu v. Rumunsko, rozsudek ze dne 21. 4. 2009, ke stížnosti č. 70787/01
53. Rozsudek ESLP ve věci Rizzotto v. Itálie, rozsudek ze dne 24. 4. 2008, ke stížnosti č. 15349/06
54. Rozsudek ESLP ve věci Yesilyurt v. Turecko, rozsudek ze dne 23. 2. 2010, ke stížnosti č. 15649/05

55. Rozsudek ESLP ve věci Staykov v. Bulharsko, rozsudek ze dne 12. 10. 2006, ke stížnosti č. 49438/99,

56. Rozsudek ESLP ve věci R.L. a M.-J. v. Francie, rozsudek ze dne 19. 5. 2004, ke stížnosti č. 44568/98

57. Rozsudek ESLP ve věci Cristina Boicenco v. Moldavsko, rozsudek ze dne 27. 9. 2011, ke stížnosti č. 25688/09

Webové prameny:

1. www.euroskop.cz
2. www.iuridictum.pecina.cz
3. www.eur-lex.europa.eu
4. www.portal.justice.cz
5. www.nsoud.cz

Elektronické zdroje:

Codexis Academia, ATLAS consulting spol. s.r.o.